U BLEI U BRIEW BAD KI PARA NONGSHAH THAW



U HIPSHON ROY KHARSHIING

2001

1. Books may be retained for a period not exceeding 15 days by members.
2. Books may be renewed on request at the discretion of the Librarian.
3. Dog-earing the pages of a book, marking or writing therein with ink or pencil, tearing or taking out its pages or otherwise damaging it, will constitute an injury to a book.
4. *Any such injury to a book is a serious offence; Unless a borrower points out the injury at the time of borrowing the book, he/she shall be required to replace the book or pay its price.*

Help to keep this book fresh & clean

U BLEI U BRIEW
BAD KI
PARA NONGSHAH THAW

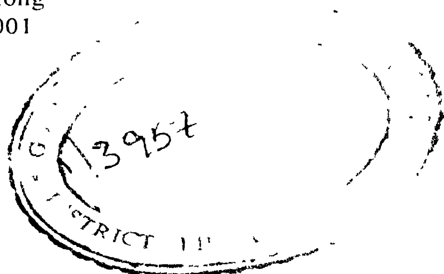
U HIPSHON ROY KHARSHIING
IFAS (Rtd).



2001

First Edition February 2001

Published
by U Hipshon Roy Kharshiing
Riatsamthiah
Shillong
793001



Printed by the
Ri Khasi Enterprise
26 A, Cantt. G. S. Road.
Shillong - 793002.

U Paid - Khasi bad Pnar -
U Dei u paid Pyrthei ba iar:
Jingshai ba rieh - ba ngin dang lum,
Ka don kylleng ki Trep ki Skum·
Nangta ngin ioh jingtip ban shai,
Shaphang ki Sngi ba Rim Hyndai.

Soso Tham.

KI LYNNONG

KA LAMPHRANG

Ka ktien Beh Dkhar ne Beh Mynder ka dei ka ktien kaba ngi pyndonkam bha ha ka politik ha kine ki sngi. Ynda haba pynshongnia te imat ka long tang kum ka kyntien pynskhem Shuki kito kiba bat ia ka bor ban da rapjot ia la ki jingduna. Ka jingiadie ia thied ha Shillong khamtam ban ioh ia ki tiar ba wan na shabar bad ka jingphah ne shalan sha bar ri ne Shillong ka bit bad ka iaid beit namar ba ia don kti lang ki nongkhaïi dkhar. Ha ki por phareng ngi la poi ha u pud ba ngi la sngewsarong ban im sahep bad haduh ba ia ki khun ba mih na u dohlieh ngi la buh ha ka kyrdan kaba kham halor. Haduh kito ki khun kiba la stad kim sngewtynnad shuh ban ia kren da ka ktien Khasi, ka ktien lajong haduh ha la ïng bad la ki kmie ki kpa. Kiei kiei la ki jong kim dondor shuh. Kiba bun ki la don ha ki balang bad kumba la pynpaw ha ka kot Vatican II ba thoh ia ka report jong ka jingialang ki rangbah ka Balang Katholik ha u snem 1968 la ong bad thoh da uwei u rangbah niam bad wat la ki la bud lut na ka liang ka Niam ka Rukom na ki Jew ne Khun Israel hynrei kaba sngewsih ka long ba ka jingiadei hapdeng ki Jew bad ki Kristan ka nangiajngai na kawei ka por sha kawei ka por haduh ba ha kane ka juk ym don jingiajan ne iakynduh shuh. Iohi ia kane ha ka Ri jong ki ha ka por ba nga dang don ha ka kam shipai ha Jerusalem bad kiwei ki dong jong ka Israel. Haba phai sha ki Jew bad ki Japan te iohi ba ki long kum ki jaitbynriew kiba dangbat skhem ia la

ka Riti bad ia la ka ktien. Ha Japan te ha ki jingialang paidbah shem ba u Japan um ju kren paidbah da ka ktien kiwei pat bad haduh ha ki komiti ruh lada u nang kren phareng ruh un nym kren ne jubab katba ym pat pynkylla sha ka ktien Japan, namar u sarong ia la ka jong.

Ia ki jingtei ba la thaw u Sahep ban pyndon burom ia kito ki Khasi kiba la iasoh bad u ban pynkyllon ia ka jaitbynriew bad ba kan sah kan skhem ka jinglongmraw ngi sarong bad ialeh ban pynsah bad pynbha. U Motphran ha khmat jong ka Iewduh ngi sarong hynrei u dei tang u Mot ka jingjahburom ba pynkynmaw ia ki sngi ka jinglong-mraw bad jingshah krenbein ha kine ki dohlieh. Ka kyntien "Blei" ka dei ka ktien Khasi bad ba haduh ki kot niam ba wanrah u phareng ynda la kylla sha ka ktien phareng u pdiang ba yn kylla ia ka ktien "God" da ka ktien "Blei" jong u Khasi bad ha ki por ba mynshuwa u la ju pynrem ba u Khasi ym uba don "Blei" ne "Tip-Blei". Hynrei mynta pat de la iohi ba ki la sdang ban sngewthuh bad ban pdiang ba ka Niam Khasi bad ka Niam Kristan ka dei ka juh bad buh ia ka kyrdan "U Syiar" ha ka kyrdan ka "Dieng-Phna". Iohi ba ia kane ruh kum ka jaitbynriew kiba ngeit ba U Blei u la thaw bun ki jaitbynriew ha ka pyrthei bad u la ai bynta bad sambynta ba ha kawei pa kawei ka jaitbynriew kin don la ka Niam ka Rukom I'u Nongthaw ban iaroh. Hynrei kane ka rukom pyrkhat thymmai ba pynkylla da u briew da u nongwei ba nabar u Khasi i kumba u shu pdiang khlem pyrkhat bad lada u da pynshong nia te balei un dang pynsah pat ia kine ki rukom pyrkhat "Beh Dkhar".

Ynda haba la pynshong nia ia kine ki rukom pyrkhat te

imat don ka jingtlot u Khasi namar u la klet lut ia la kiei kiei ne ba u la lehrain ban bat ia kiei kiei ba la buh ki Kni ki Kong la kumba iohi ha ka Synshar Khadar kumba um khein kor ne sarong shuh ia la ki Syiem ki Lyngdoh, ki Daloi, ki Wahadar bad kiwei kiwei ki Riti synshar bad u la sarong ban ia kyrshut bad shon dur shon dar tang bad kita ki MP, MLA bad MDC. Ngi la ngiah ia ka District Council namar ba ki ain jong ka ki pynbam kruin lut ia la ki Riti ki Dustur. Hynrei phaidien sha kito kiba la ai jingmut ban thaw ia ka Sixth Schedule kaba la pynlong mynder ia ngi bad ia ki Riti bad Dustur. Kim dei kito riew rangbah kiba la kam ia lade kum kita kiba la nang la stad bad ba bat ki kyrdan ba heh ha ki kam sorkar bad skul hynrei ngi klet ban da thew ba kine ki rangbah ki dei shisha kiba stad hynrei kiba la klet ne hiardor noh ha ka jingshemphang ha la ka jong ka Riti bad Dustur Khasi. Kane ka pynpyrkhat ia nga ban thoh kum ka jingkyrsiew ia u Khasi ba dang long Khasi bad ia kito kiba la pdiang noh ia kiwei pat ki jingngeit ki dohlieh ne kumba la don mynta kiba sngew ba ka jingngeit Hindu ne Dkhar ka dei hi kajuh kumba la sdang ban pynkup mynta ki RSS.

Da ia tip shuwa ia la ka rympei, haba don la ka jong da bishar naduh ka rympei bad lada phi la peit bha bad bishar bha kata te lada phi leit shongwai noh shawei ba ka jot ka jakhlia la ka Rympei te \m ia kren.

U HIPSHON ROY KHARSHIING
February - 2001

U Khasi bad U Nongthaw ha ka jingiadei bad ka Niam ka Rukom

Mawphor

U Khun Khasi ha la ka jingngeit haba pyrkhat ia kaei u ieng ha ka Nia bad bat ia la ka jutang bad la don naduh mynshwa bad la U Nongthaw, u da pynshong nia. Na kane lap bun ki jingthoh naba la thoh ha ki kot kiwei ki jaitbynriew ia kiba ki dang pyrkhat dang ha kine ki spah snem u khun Khasi u la dep pynshong nongrim ha la ka Niam ka rukom ha ka jingiadei bad la u Nongthaw Ngan shu ai lyngkot ia ine i jingthoh ba la shu sot lyngkot na ka Readers Digest jong u bnai March 1980 ia kaba u nongthoh u la pynshong nongrim na ka jingthoh u Ralph Waldo Emerson uwei na ki Philosopher ba pawnam ka America na ka article ba la ai kyrteng ka "Compensation": kane harum ka dei ka jingthoh ba la shu sot lyngkot shaphang ka "The Hidden Law of Compensation:"

"Ever since I was a boy, I have wished to write on compensation: for it seemed to me when very young that on this subject, the people knew more than the preachers taught.

"I was lately confirmed in these desires by hearing a sermon on the doctrine of the last Judgement. The preacher assumed that judgement is not executed in this world; that the wicked are successful; that the good are miserable;

and then urged from reason and from scripture a compensation to be made to both parties in the next life.

"The fallacy of this teaching lay in the immense concession that the bad are successful; that justice is not done now. Daily life gives this the lie."

Ki riewrangbah ka Seng Khasi ki ialeh shitom ban lum na ki khana pateng bad ki phawar ia bun ki bynta jong ka jingngeit bad ki Riti bad Dustur bad U Babu Jeebon Roy da ka jingseng ia ka Ri Khasi Press ha ka 1886 u la kyrshan ia ki nongthoh kot Khasi bad thied ia ki jingthoh kum ia ki jingthoh u Radhon Singh Berry bad kiwei. Ha ka kot jingrwai ka Seng Khasi ka mih kane ka jingthoh shaphang ka "Ka nongkylliang kan nym pep iano iano ruh" kumba long ka ngeit tynrai u Khasi khara naduh ki por barim ba jah, ia kaba ki dohlieh ki dang poi pyrkhat dang ha ki snem 1980. La shu sot lyngkot ha neng na katei ka jingthoh.

"Pleng ka dei ma nga kein ban iaid da ba biang ;
Man ka sngi, man u bnai, man ka snem ba ngan ioh diang,
Kumba nga la long, dei ban ioh ka nongkylliang,
Kumba nga la long dei ban ioh ka nongkylliang."

Nangne shakhmat ngin ia poi noh sha ki bynta ka.

(i) Ka jingiadei u briew bad U Blei kaba long mar shimet bad kaba long shabar jong ka Niam ka Rukom; (ii) Ka Niam ka dei ka bynta jong ka Tip Blei ban btin ia u khun bynriew ban un kiar na ka sang ka ma ha ka jingiadei para bynriew bad ki para rangbah, ba un kiar na

ka sang ka ma ha ka shongkha na ka bamsap bad kumta ter ter bad ha ka (iii) Tip Briew ba un biang ha ka burom bad ka akor ha ka jingiadei para bynriew ha ka tiei ka ktah, ha ka shong ka sah bad kumta ter ter.

U KHASI BAD LA KA JINGNGEIT

U Blei u dei U Nongthaw U Nongbuh shityllup ka pyrthei, najrong ha tbian. U Nongsam bynta buh bynta. U dei u Nongthaw bad ma nga ma phi ngi dei ki nongshah thaw. Ka jingiadei u briew bad U Blei ka dei ha kata ka nongrim kaba skhem, ma U kum U Nongthaw bad ma phi ma nga kum ki nongshah thaw. U da pynkhamti ha uwei pa uwei ne kawei pa kawei la ka sap Tipbriew bad la ka sap Tipblei ba kin im kin iaid ha ka pyrthei bad kynmaw ia ka jutang Blei ban iaid da kaba biang da kabaTipbriew bad ka Tip Blei. Kumta kein ha la ka rympei ne ha ki Iing Seng ba ki ia lum ia lang ia ki para-kur para-kha u pynkynmaw ia la ki para ki pyrsa bad la ki khun ki kti ban kamai ia ka Hok da la ka umsyep bad ban kiar na ka bam ei bad bamsap ia ka jong kiwei ki ar. Ha la ka deiti skhem ban ieng ha nongrim ba ngan ioh la ka nongkylliang.

Kumta kein um ju don kita ki iing ba la thaw kyrpang kum ki jaka ne Iing Mane. Ka iing Seng Khasi ha Mawkhar ka dei ka jaka ban lum ban lang ia ki para kur para kha kiba bat ia la ka khein-kur khein-kha u longshuwa manshuwa u khun Khasi khara uba ngeit skhem ba ka jingwan long briew ha pyrthei ka long ban im ban kamai ia ka Hok bad ka jingngeit ha U Blei, U Trai kynrad U

Nongthaw U Nongbuh U Balah U Baiai. U Khasi u ngeit skhem ba lada u pynkhein ia ka jutang bad la U Nongthaw, " Un phai lyndet U Blei ". Kumjuh ruh lada bakla ka khein jait da ki kam ba sdang ban ia bud tynneng kumba leh ki kharlieh ne ki khariong ban shim jait na u kpa, ki tieng ba ioh " Phai lyndet ka Mei Iawbei."

La ju iohsngew ba don kiba iaroh ia ka Niam Khasi wat haba ki la kylla noh shawei. Ki ong ka Niam Khasi te kaba bha tangba ym lah bad shitom ban dang bud ha kane ka juk ba ym tip bha bad tip janai. Kane ka long ba kito kiba kren kim tip bha ne tip shuh ia ka Niam Khasi. Ka Niam Khasi ka dei kaba suk, ba beit bad ba lyngkot tam ha ka jingiadei u briew bad la U Blei, uba long U Nongbuh U Nongthaw najrong ha tbian.

U Babu Jeebon Roy ha ka kot shaphang Uwei U Blei ha ka sla kaba 22 (para 34) u la thoh kumne harum:-

" 34. Nalor kitei baroh dang don ki ban pynmih nia pat bad kin kylli ha ka ban mane ia U Blei ynda donkam ban da leh kumno, bad da kaba leh kumno ka jingknia, ban ai ban mane ia U?"

Kumta phin kynmaw ia U Blei U Trai kynrad jong ngi jong phi baroh shi tyllup ka bneng shi byndar ka khyndew, U long U Trai bad U Nongthaw ia kiei kiei baroh naduh iba rit eh naduh kaba khraw tam eh, te ban mane bad puja ia U, ban ai kylla da ki jingthaw jong U kata ka long kumba ibein ba ia pharshi pynban ia ka jingaisbun jong U ; shisha hapdeng jong ngi ki Khasi bun ki jingknia ba ngi knia ba ngi ainguh ai dan ia ki para

jingthaw............"

U prof. R.S. Lyngdoh kumba u la ai jingkynthoh ia ka kot ba la ai kyrteng " U Khasi bad la ka Niam" da u H.O. Mawrie (page XII) kaba la kynthoh kumne harum:

"Ka long shuh shuh kaba kham phylla ba U Khasi um ju ai jingknia ha U Blei U Trai Nongthaw Ka khan ka shat, ka khad bad ka khein ka bishar baroh ki long tang ban wad ne ban pynieng ia ka daw ne ban pan ia ka hukum.....".

Mynta ngin ia poi noh sha ki bynta ka jingiadei.

(1) U briew bad U Blei:

(2) Ka jingiadei u briew bad ki para nongshah thaw bad

(3) Ka bynta ka Niam ka Rukom.

(1) Ka jingiadei u briew bad U Blei

Kane ka dei ka bynta kaba beit eh namar hangne ka Hukum ka long ba U briew katba u dang don ha kane ka pyrthei un im bad iaid ha ka lynti ka hok ban kamai da la ka umsyep na ka lynti kaba U Blei U la ai ha u ia ka jingshemphang da ka Sap Tipblei bad Sap tipbriew . U Blei Un bishar ia ine kein ha ki sngi kiba khatduh. I hukum iba lyngkot shisha tangba ha kane ka juk lalot spah lalot phew te iba shitom ban bud hapdeng ka jingapthap bad kadiang bad kamon ki jingpynshoi.

(2) Ka jingiadei u briew bad ki para Nongshah thaw:

Ki para Nongshah thaw ki bun rukom:

Ha ka jingiatyngkhuh kam bad kiŋe ki para nongshah thaw u briew u bunkam kein; haba u ioh jingiarap ban ioh

spah kum na ka Ri - Thlen u hap kein ban pynbiang ka ai snam kum ka jingsiew sut bad ia ka trai bad shisien ba u la shim ia ka jingiarap u da shitom shisha ba un lait pat na ka kti une u para nongshah thaw. Ki don pat ki jingknia ba u hap ban phah knia kum ka kuna ba u la bakla leit pynbyrsieh ia ki jaka ba kyrpang jong kine ki jingthaw. Kum ha kine kiei kiei ki jingiarap ba u briew u leit tur sha kine ki jingthaw ba sa bun kam ka leit siew ram siewshah, siew kuna ka leit tur leit dem da ka jingknia ne jingpuja bun rukom bad bun wat.

Kine ki para nongshah thaw ki long kiba donbor bad khlain ban wohnia haba dei ma phi hi u khun bynriew uba la leit tur bad shimram shim shah na ki. Kumba ai nongmuna phin shem na ki khana ba ialap ha kito kiba la ngat ha ka Ri- Thlen ki ju lait tang da kaba leit bret lut ha ka kti u syiem u kmie ia ka spah baroh ba la ioh ne la iakhleh hadien ba ki la kdup ia u Thlen; Un snoh hi wat ynda phi la phet noh sha kawei ka Niam ruh hi. Imat kumba kita kiwei pat ki bor ha ka niam ki khariong ne ki kharlich kim lah ban iarap ia kine kiba la ngat ha u Thlen lymda ki la bret lut shuwa ia ka khyndew ka spah ba ki la lum hadien ba ki la pdiang ia u thlen. Iohi ia kane ka rukom pyrkhat na ki jingthoh ba pynmih u Gordon ha ka kot jong u " The Khasis", ha ka kot "Tribal Awakening " ba la pynbeit (Edited) da u Rev M. M. Thomas bad u Richard Taylor na Bangalore ha kaba ki la thoh ba don napdeng ki para ba ngeit kiba pdiang ia ka jingiarap u thlen.

Ki don ruh ki'lei Synshar Khadar kum u 'Lei Shillong

uba ka Hima Shillong ka la ju ai jingknia ban peit ban iada ia ka Hima bad ia U Khun U hajar. Hangne don iwei i bynta iba dei ban kdew ba don ki jingthoh ba la pynmih da ki rangbah ba, "U 'Lei Shillong" U dei hi "U Blei" namar ba ia U Blei la tip da bun ki kyrteng kat kum ka bynta ba u la pyntrei la ka "Bor Blei". Da kane ka rukom pyrkhat ka mut ba ia U Blei don ki pud ba ngi ai jingknia da ki jingthaw ba thaw hi ma U. Kane kam long kaba dei.

Dangshen la mih ka jingiakren ha ka Telibishon ka jingiakren ki riewstad shaphang ka Law- Kyntang ba kumno ka Sorkar ha ka prokram ban pynneh ia ki khlaw ka dei ban shim ia ka nongmuna jong ka jingneh ki khlaw ki btap ba kiba la long ki bynta ki Law Kyntang. Hangne kane ka pyrkhat dkhar nongwei kan nym lah ban trei kam. Ka District Council ka la pyrkhat kham mynshuwa ban ai jingiarap ia ka Hima Mawphlang ba kin lah ban buh da ki Chowkidar ne nongap khlaw ban kham pynneh pynbha ia ka Law- Kyntang ha Mawphlang. Ia kane ki rangbah ha Mawphlang kim pdiang namar ba ki ong lada buh kumta ki tieng ba ioh die tat hi uta u nongap bam tulop sorkar.Ki pynshai ba kiba ri ba sumar ki long ki basa ki ryngkew ba ki da ai jingknia man u snem, kat kum la ka Niam ka Rukom u Khasi um ju ainong ne pynkit daju ha U Blei kum ia kine ki kam. U leh hi ne kit hi bad na ka lynti jong ka Niam ka Rukom la jong u shim ia ka jingiarap ne ainong ha kine ki bor ba bat ki para Nongshah Thaw. Haduh uno u pud ba u long ban tur, te ka shong ha ka jingstad jong u bad ba u dei ban nym tur kumta da ka jinglalot:

"To mut bha, to kren beit to leh hok,
Lada phi im ne iap noh ruh syrtok:
TO IEIT IALADE BUROM IA KIWEI
Ba phin suk ha pyrthei, phin suk h' U Blei".

R S Berry

Kiba Kitkam Niam kim dei ban da tur than ha ki Kam Pyrthei

Mawphor 22-12-1999

Ha ki por ba nga dang shu lah ioh pension ha ka snem 1976 nga la iakitkam ha ka Seng Khasi (Seng Kmie) kum u literary secretary ha kane ka por u Captain William Sangma kum u president jong ka kongkress party u la phah khot namar ba u kwah ba ngan shimti kum u secretary jong ka kongkress office ha Shillong namar ba don kiba iathuh ia u ba nga iajan bha bad kane ka party bad la iarap ia ka ha ki por ba long president u Subash Chandra Bose. Nga shu kdew ia ine khyndiat namar nga shem jingeh ban shakri hok ia ka seng Khasi, kum ka Seng bhalang niam bad ia ka kongkress kum ka seng pyrthei. Ki bun kiei kiei kiba iatur pyrshah kiba phim lah ban pyntreikam tang ha kajuh ka jaka bad ha kajuh ka por salonsar. Ngam da bun ktien ia kane ka phang namar baroh ngi ia tip hi ba

ki kam politik ne kiwei kiwei ki kam pyrthei kim lah ne kim long ban pyniakhleh bad ki kam niam. Kumta nga la pep noh bad sangeh noh ban leit trei bad ka Kongress ne bad kiwei kiwei ki Seng pyrthei. Nangne shakhmat nga la trei shitom tang na ka bynta ka Seng Khasi.

Ha kane ka khep nga kwah ban thoh katto katne shaphang ka jingma na ka bynta ka Seng Khasi bad ka jaitbynriew. Dang ha kine ki snem nga la iakynduh ia kiei kiei kiba pynsabut ia ki rukom pyrkhat thymmai jong ki para Khasi bad katto katne ki para rangbah, hapdeng ki para riew seng ha bun ki tnat seng hapdeng kiba bun ki jingbakla kiba ktah ia ka Hok katkum ka pyrkhat Khasi. Hangne ngan kdew ia ki ar tylli kiba ktah ha ki jingtrei jong ka Seng ha ka liang ka jingiadei bad la U Nongthaw ha ka jingiadei u briew bad U Blei bad ha ka jingiadei u briew bad ki para nongshah thaw bad la ki sap ki phong ba la buh hi da u juh U Nongthaw katkum la ka niam ka rukom.

U Khasi u ieng skhem ha kine ki nongrim ha ki jingiadei para bynriew:-

"To ieit ialade burom ia kiwei,
Ba phin suk ha pyrthei, phin suk h'u Blei".

Kumta ngi ju shem ha ki snem kiba la leit bym pat lait lan ka bamsap bad jyllei ka buaid ka tanglang ba ka ri Khasi ka shongsuk shongsain bad ka akor ka burom ka dang ishongkun wat la u khun Khasi u la kham iabun ha ka jingiadon bad kiwei pat ki balang. Ha kito ki por ym ju don ba ong ba ka niam Khasi ka dei ka juh hi kum ka

niam Khristan. Namar kane ka long pyrshah ia ka jingngeit ha ka niam bad ka rukom u Khasi bad nga ngeit ba ka long kumjuh ha ka niam Khristan, Katholik, Musulman ne niam Hindu. U Khasi u ngeit skhem ba don tang uwei U Blei ha ka nongrim jong ine ijingrwai na ka kot Seng Khasi ba la shu sot lyngkot.

"*Ki sim bun jaid ruh,*
U Trai u la thaw,
La sur la kynnoh ki da tip,
L'u Nongthaw ban iaroh,
L'u Nongthaw ban iaroh.
L'u Nongthaw ban iaroh
Tip sur tip kynnoh
L'u Nongthaw ban iaroh

I'u khun bynriew ruh
Bun jaid hi ia thaw
La niam la Rukom ki la don
L'u Nongthaw ban iaroh.
L'u Nongthaw ban iaroh,
L'u Nongthaw ban iaroh
L'u Nongthaw ban iaroh
Don Niam don Rukom,
L'u Nongthaw ban iaroh

Dei ha kine ki nongrim ba u Khasi u lah ban ia shong suk shongsain wat lada iapher ha ka niam. Ka jingkylli ka mih balei mynta pat ka mih kane ka beh dkhar, isih dkhar bad ka tieng dkhar. U phareng u wan ialap niam um da don uba buhai shnong namar u dei u khyllah jait.

Kawei pat de kaba pyniakhlad ia u khun Khasi Khara bad u dkhar dei ka Masi bad u Sniang namar hapdeng ki dkhar ki khein sang kumba long ki Musulman ban bam doh sniang bad kumba long ki Hindu kiba khein sang ban pyniap bad bam doh ia ka Masi. Hapdeng jong ki ruh ki don ki jait heh bad ki jait poh. Dang ha kine ki sngi uwei u MP uba iajan bha bad ka RSS u la tyrwa ha parliament ban pynlong ain ia kawei ka bill ban pyniap ia ka Masi ne bam doh masi um tip kane kan lam shano ne kan ialam shano. Ki liang pyrshah te ki kynnoh ba napoh napoh ka dei hi ka liang synshar kaba leh ia kane wat la ki liang synshar ki ong ba kim iadon kti ha kane ka kam, kumba paw ha ine i jingthoh ha ka ktien phareng ba la pynmih u Apphira ha ka 20 tarik mynta u bnai, iba thoh kumne:

Ram Refutes Charge on 'Hidden Agenda'

New Delhi, Dec 19(PTI): Union Law Minister Ram Jethmalani today refuted the opposition charge that the government was pursuing a hidden agenda to incorporate the doctrine of Hindutva in the Constitution.

Terming the opposition charge in this regard as foolish, Jethmalani said Hindutva was a liberal religion which believes that all paths lead to the Almighty. "It is only because the Constitution is based on liberal principles that we have been able to withstand the onslaughts and preserve ourselves as a multi-religious, multi-ethnic and multi-lingual society despite tensions and animosity,"he said.

Ha ka por ka thma Bangladesh nga don bad ka SSB bad na ka liang ka kam sorkar nga hap ban don sha ki thain border bad kum sha Karimgunj bad sha Tripura. Ha ka por ba nga don sha ki lum ka Tripura nga la ioh ban iashong kai bad ki trai ri ka Tripura bad ka long kaba sngewsynei ban iohi ba ki la kylla mynder ha la ri namar la bun than eh ki khar Bangla kiba long Hindu kiba hap ban phet noh na Bangladesh hadien ba la phiah ia ka India hapdeng ka Pakistan bad ka India bad kumta ki la kylla rit paid bad u ong lada phim nang ia ka ktien Bangali phin shitom ban trei ban ktah ban iaid ban ieng hapoh katei ka jylla bad haba iaid sha shnong sha thaw ruh iohi ki sign board la thoh lut ha ka ktien Bangla.

Ha kine ki snem la iohi ba ka RSS ka la sdang ban treikam ha kane ka jylla khamtam lymba kawei ka tnat treikam jong ka kaba la ai kyrteng, ka Kalyan Ashram. Ha kane ka snem kaba pynkyndit ia nga ka long ba don uwei u rangbah Khasi u ba ong kumne, "Ka por ka la dei ban ia trei lang ki khar Hindu." Kaba i ma ka long ba ka don ka rukom pyrkhat ba isih ia kawei ka kynhun Khasi ban ia shim jingiarap na ki khar Hindu kum ka RSS kaba ngi la iohi kumno ki rangbah Hindu kiba don ha ka kyrdan baheh ha ka politik ki la ia iaid kylleng ka ri da ka proseshon ban leit shaduh Ayodhya ban leit tei ia katei ka iing mane (Ram Temple) bad ha kaba pynpra ruh ia kawei ka iing mane jong kiwei pat. Uwei na ki rangbah uba paw khmat u dei u Advani uba shah kynnoh ba u iadonkti ha ka jingkulmar ha Ayodhya.

Kaba itieng ha kane ka juk ba ha Ri Khasi um lah ban jop da kaba ieng para Khasi ne ieng ha la ki kjat lymda ia snoh bad kiwei pat. Kane ka dei ka jingsngew kaba pynhiar kyrdan ia u Khasi (inferiority complex). Ha kito ki snem ba ia khih ban ioh Hill State na ka liang APHLC ka ong ba lada baroh kine ki district rilum jong, u Naga, Mizo, NEFA bad kiwei kim ia tylli lang ngin nym ioh jylla rilum bad lada u Khasi u leit ban dawa hill state marwei mano ban sngap ha Delhi namar u Khasi u don tang san lakh ei ei. Kumjuh u Mizo, Naga bad kiwei ki dang duna briew hi kumjuh. U NEFA(Arunachal) u dang don tang kumba lai lakh ei ei. Hynrei kine kiwei ki riewlum (lait noh sa tang u Garo) kim pdiang ia kane ka jingkren ka APHLC bad ki la dawa la ka jong ka jong ka State ne jylla bad ki da ioh la ka Nagaland, Mizoram, Arunachal Pradesh, Manipur, Tripura kaba tam ngat lang u Khasi bad u Garo. U Garo ruh mynta u la sdang khih ban dawa la ka jong ka state. ka la dei ka por ba ngin nym tur matlah ban shu sngew ba long kiba tlot bad ngim don bor shuh ban dawa la ka hok bad ngin sngew sarong shuh ban ieng ha la ki kjat. Haba phai sha ka hima Sutnga ngi la shem ba u Syiem Sutnga ba khatduh um treh shuh ban long syiem haba ka Sorkar phareng ka la tyrwa biang ia ka khet ka hima Sutnga tangba u dei ban pynlait noh ia kito ki jaka kiba dei ka jong ka Jaintiapur bad dei u syiem Sutnga hi uba kyntait bad bym sngew donkam ne myntoi ban long syiem lada um ioh shuh ia kita ki ri dkhar bad ka lynti kaba dei ka long ba ngin ia trei lang ha ka khaii

pateng bad kiwei ki jaidbynriew hynrei kam long ban ia kyrsum bad ki ha ka niam ka rukom bad ba kin ai ba kin tur haduh rympei.

"Ki kiew ki hiar ki duh ki dam
Hato kaei ka daw?
Kiwei ki rkhie kiwei ki iam,
Shibun shabar kam paw

H W Sten

Ka Jingpynshai halor ka 12-A jong ka District Council

Mawphor 5-7-2000

Katkum i jingthoh ba la thoh da u President ka HSPDP ha kito ki snem ba ki nongialam ban dawa Hill State Meghalaya la mih kine ki jingpynshai ia ka jingbakla ba kine ki nongialam ka party Riewlum kum ka APHLC ba da lade ki ia khih ban weng noh ia ka bor ba ioh ban iada da ka Article 12 jong ka Sixth Scheduled jong ka Constitution ban ioh lad ban ia tainia da ki MDC ha ka District Council, shuwa ban pyntrei kam ia kino kino ki ain ba thaw da ka Parliament, lada ki ktah ia ki hok u Trai Ri kat kum ki Riti bad Dustur ka jaitbynriew la jong. Kiwei kiwei ki Riewlum ki dang bat skhem ia kane. U Naga ha Nagaland ruh u don ka jingiada da ka "370-A" kaba ia

syriem kum ka Article 12 jong u Khasi bad ka ai jingiada ia U Naga haduh kine ki sngi kumne harum : (Kumba la sot lyngkot na ka sla kaba 101 jong ka kot "Ki Jingthoh Halor ka Kolshor bad Politik" ba nga la pynmih ha ka snem 1993, Ki jingthoh ki long kumne :-

"Ka Nagaland ka don ka dkhot "370-A" kaba iada kyrpang ia ki Riti bad Dustur bad jingngeit u Naga bad ka long kumne harum :-

"(a) ba kino kino ki ain ba thaw da ka Dorbar Parliament ha Delhi kin nym ktah ia kine harum:

i) Ia ki niam ki rukom u Naga.

ii) Ia ki ain synshar khadar, kat kum ki riti bad dustur jong ki.

iii) Ka jingpyniaid ia ki shnong ki thaw kat kum ki dustur bad riti.

iv) Ka hok halor ka khyndew ha Nagaland, lymda la pdiang biang da ka Sorkar Jylla Nagaland.

........."Kane ka 12-A ka ong kumne (kynthoh lyngkot) ba ia kano ka ain ba thaw da ka District Council, lada ki long kiba la pyrshah bad kano kano ka ain ka Sorkar jylla, kita ki ain ka District Council kin nym lah ban trei kam ..."

Mano ba die tad ia la ki hok ba la ioh kyrpang lymba ka Article 12 da kaba pynthom noh da ka Article "12-A"?

U President ka HSPDP (Bah Hopingstone Lyngdoh) u la pynmih da ka jingthoh kaba 4 sla bad ngan sot lyngkot kumne harum

"Ha ka snem 1971, ha ka por ba la pynkhreh ia ka North Eastern Reorganisation Act, ban ai state ia ki, ki rangbah Meghalaya ki la leit ia pan hi ia ka paragraph "12-A"........."

"Ia kane ka 12-A ka seng Hill State Peoples Democratic Party ka la pyrshah bad ka la pynlong kawei na ki election issue ha MP election 1971 bad ha ka election MLA 1972, hynrei ki paidbah kim pat sngewthuh bad kim pat shym ngeit. Mynta khamtam, ka sorkar Meghalaya kam salia shuh ia ki District Council. Ki thaw ruh ia ki ain kiba ki la pynbna ban trei kam ha ka State kum ka Land Transfer Act, Ka Removal of Timber Regulation Act bad ka Trees Preservation Act. Da ki ain khlaw ki la pyrshang ban pyntrei kam ha kane ka snem 1986, hynrei namar ka jingkhih u paidbah,ka sorkar ka la pynsangeh noh. Ka la sangeh mynta (1986) hynrei kan sa poi ka por ba kin pyntreikam biang. Kumjuh ruh kin thaw sa kiwei de ki ain, kumba ka paw ka rukom trei kam ka sorkar mynta".

Ha ka ri kum ki paidbah ba donhok ban jied nongmihkhmat ngi long kiba bam kat uba ai bam bad ngi long kiba bamsih, ngi sa ngat ha ki bamsap! Ha ka snem 1971 ha ka election MP bad ha ka 1972 ha ka election MLA ka HSPDP ka ieng ha ka nongrim ban pynioh biang ia ka hok kat kum ka Article 12 bad ban weng noh ia ka Article 12-A hynrei da ka jingpynrem ia ka HSPDP ha kitei ki election ka pynpaw ba u paidbah u da hun eh bad da la ka mon sngewbha u bret da lade ia ka hok halor ki

khlaw ba u don hok halor ka khyndew la jong! Ngin shu ia hun tang ha kine ki Rally bad ki iaid paidbah bad ban shu hun ba hateng hateng iohei ki shatri, ki khiewshet khiewtiew bad kiwei kiwei katba iohei sngewbha?

Kumba shu pynkynmaw ka Sorkar Meghalaya ka la pyrshang ban pyntrei kam ia ki bor ba ka la pynkup thymmai da lade da kaba pynrung ban ioh ia ka jingmynjur ki ba bun ki MLA ban pynrung ia ka Ain ba ai hok ia ka sorkar ban shim khajna halor ka khyndew ha Ri Khasi (Ka Assam Land Revenue Report jong ka snem 1986) ka la pynbud da kaba thaw pat de ia ka ban thew (survey) bad da thew da woh lut ia ki khyndew bad ban pyndep hapoh ka snem 1993 kumba la pyndep da u Special Secretary. Ka la sdang ia kane ka rukom pyrshang naduh ka snem 1980. Ka kotkhubor, Ka pyrta U Riewlum, kaba 7 tarik u Naitung ka snem 1982 ka thoh kumne harum:

"Ka rai ka dorbar shnong Nongthymmai Pyllun kaba long mynta ka sngi (2 July 1982) ha Madan Nongthymmai ha ka por 9 baje mynstep ka la jied ia u S.S. Roy Thangkhiew, R. S. Nongkhyriem ban pyniaid....... kum u chairman ia ka Dorbar. La pule ia ka jingpynbna kyrpang ba la pynmih da u Director Land Records Meghalaya ba la phah da u sha ki Rangbah Shnong da ka shithi No SY / G / 57 / 82 / 1003 dated 15-6-82 ban pyntreikam ka Sorkar. Ha ka shithi ba ki phah ia ka Rai ka Dorbar Pyllun la kynthup ia kine. Ki rai uba bun uba lang:

(1) Ba kane ka ain bad ki Rules ba la thoh ha ka Land Survey and Records and Preparation Act

Rules 1980 ka long ka ba wan rah..... ia ka bad ktah ia ka Riti bad Dustur bad ka Tynrai Longbriew Manbriew bad ka iap ka im u khun Khasi khara.

(2) La rai ruh ban phah ia kane ka Rai sha kine ki bor synshar ba kin tip bad leh ia kaba dei kaba donkam baroh:- C. M., Minister Revenue.... Syiem of Mylliem......"

Ka Sorkar Phareng ka la thaw ia kane ka Ain Assam Land bad Revenue Regulation ha ka snem 1886 ban pynkup bor da ka Ain ban khrong khajna bad jurip ia ki khyndew baroh ha Assam. Hynrei kam shym pynrung ha Ri Khasi bad ka Assam ruh kan shym pynrung ia ka. U Sahep kum u Dohlich bad u Dkhar Kum Dohiong ki burom ia ka Hok jong ngi halor ka khyndew, kine ki jongngi patde balei mo kumne sha? Ka District Council ruh ka la pynrung ia kane ka Regulation ka snem 1986. Lada u paid ka Ri Khasi um peitngor un ngat ha kano ma kano ma ka por ba u kyllon iohthiah ynda la thait kane ka ia tur ha ki kam ia kaweh lama, ia thapkti bad kynhoi ha ki por ot ribon ban pynduh kiad pynduh drok da kaba iaid proseshon bad kumta ter ter.

Phai kum ia ine i jingthoh ba la pynrung ha kawei na ki kyndon ka hukum ne Sanad ban pynskhem ia u Sirdar ha Nongjri, bad dei tang ha ka jingiatylli ka shnong bad ka la don ki jingthoh pyrshah ha ki kotkhubor ba la pynkylla noh ia ka rukom jingthoh ba lah ban pynjot ia ki Riti bad Dustur U Trai Ri ba la pynbeit biang ia kane:

Kane ka kyndon kaba 4 ha ka kot ba pynskhem ia u Sordar thymmai ka Nongjri ha ka snem 1991 bad ka long kumne harum:-

(4) "Ba phi dei ban pyniaid ia ka jingsynshar jong ka Elaka kat kum ki Ain ne Rules kiba ka District Council ka la pynjari bad ba kan dang pynjari hadien ha bud bad katba ym pat don kiba kum kita, phin pyniaid kat kum ki riti bad ki dustur kumba juh don"

Kaba pynshlur ia ka District Council ban leh kum ia kine ki kam ka long naduh ba plie lynti da ka Article 12-A. Ngim dei ban shu hun namar kaba ma ka long ba katba nangiaid ka por, yn nang bun ki tynneng sahep dohlieh bad mynta lei ba la hap iaid iew sa kane ka tynneng babu Sahep dohiong. Dohlieh te uba don sha shillong duriaw ka long ha ka jingma na kawei ka rukom, hynrei ka jingma ynda haba ngi sngewtlot bad sngew bad pdiang ba ka por ka la **Dei Ban Ia Trei Lang bad u Dkhar** ban pynneh pynkhlain ia la ki Riti bad Dustur ha ka Kolshor namar une u Makhar te ngi ia tyngkhuh kam man ka sngi naduh dang khynnah ba dang ia leit skul haduh ban da rangbah bad ynda haba rung kane ka rukom pyrkhat kan pur sha ka shongkha shongman. Ngi don ha kajuh ka Ri India hynrei dei ban don u pud hangno ban ia trei lang bad hangno ban ia sahlang ne haduh ban da ia thiah lang. Uwei u Rangbah u la kdew ia kane ka jingma lymba ka shithi kaba u la thoh ha Ka Pyrta u Riewlum kaba 22.2.1988.

Ha ka jingpynkut ngan shu sot lyngkot na kane ka

jingthoh ba la pynmih da ki Trai Ri ka pyrthei ha ka jingialang jong ki ha Australia ha ka snem 1975.

"Ngi ki Trai ri ha ka pyrthei,
tylli lang kawei ha kane ka bynta jong ka Mei Ramew,
ha ka jingiashem lang bakhraw jong ki riew shemphang·
pynbna sha ki jaitbynriew jong ka pyrthei"
"Ngi kular ban longtrai bad bat la ka ryngiew
ban tei pat sa shisien ia la ka jinglong bynriew,
da jingsarong ba ngi dei ki Trai Ri ba paka "

La syllang ha ka wad kam, la tyrphut ha ka kai shnong, la ngat ha ka Kaikhlaw

Haba mut ban iakren ia kane ka phang kaba ki bor sorkar ki kdew man ka por ba ka dei ka daw bah kaba pynthut ia ki jingthmu jong ki bor synshar kiba thrang ban trei borbah na ka bynta ka ioh ka kot bad jingpynroi lymba ki District Council bad ka Sorkar Jylla bad Sorkar Pdeng. Lada ngim da thew da ka tarajur ia kane ka liang ka jingsniew bad ia kawei ka liang pat de ha kaba yn tynrong ia ki kam Bamsap kiba u paidbah u ud ba lehnohei kita ki plan pynroi bad jingtheh pisa haba ki poi khambun

sha ka pla ki Bamsap. Sdang kein ynda la lum ia kita ki jingpyni ki nongmihkhmat ba bat bor bad la lum ruh katjuh tylli kita ki jaboh jabain ba kynnoh na ka liang ki paidbah, rah ia ka tarajur bad peit ka noh sha kano ka liang. Bad hangta sa rai ban pynjop iano lane ban pynrem ne kyntait iano, khamtam kynmaw ia kane ha ki por elekshon shuwa ba phin thep ha ka uno u kandidet uba na kano ka parti.

Ka Sorkar ka la shu ud lynter bym dap pisa ba ka jingioh pisa na sha Delhi ka la nang duna na kawei ka san snem sha kawei ka san snem. Ia kane iohi hi na ki kotkhubor man ka por bad kine kiba bat ia ka bor hapdeng ki MLA bad MDC ki la pyrkhat ne pynduna ia ka jingpynlut ha ki kam sorkar. Iohi ba kin leh ia kiei kiei ban khate na ki kam pynroi ne pynduna ia ki kam bad pynslem ia ka jingsiew tulop, penshon jong kito kiba bun ha ka kam sorkar namar ba thylli ka treasury. Iohi ia kum kine ki khubor:

(1) U Chairman jong ka NEEPCO dang shen haba la kylli ia u balei ba ia ka Bengal u khein duna ia ka 3(lai) tyngka shi unit katba ia ka Meghalaya u thaw bill palat ia ka 3 tyngka shi unit ia ka bor electrik haba ka Bengal ka don kham sha jngai.

Ka jubab jong ka ka long ba ka NEEPCO ka leh kumta namar ba ka Bengal ka siew ia ka Bill Electrik man u bnai, katba ka Meghalaya pat de mynta ka la pynsah khlem siew da ki klur!

Kumta la kham rem ka bai electrik ba hap siew u

paidbah Khasi bad Garo na kane ka jingpynslem kine ki MLA jong ngi ba bat ia ka bor.

(2) Ia ka tulop ki nonghikai skul, ia ki nongtrei ka State Transport ka tulop ka slem bad kumba long mynta ka sah haduh lai bnai haduh ba kin da hap ban da ia khih. Ka jubab te ka long ba duna pisa

(3) Kiba rit kiba trei da kaba shim ram te ki la ia lynniar bad poi ha ka lyngngoh bad shaiong hi ngain namar ba ka bor ba pyntreikam kum ka PWD ki slem palat ban siew ia ki bill ynda la dep ka kam bad la dep thew ia ka jingtrei. Katba kin da ioh Bill te la palat ka sut ia ka trai. Ka jubab te kaba suk bad beit. Bym pat don pisa.

Kine lai ki long tang ki nongmuna bajia man ka por ha bun ki kam ba pyntrei ka sorkar bad bat lakam da kine ki Nongmihkhmat.

Hynrei haba phai sha ka rukom im bad rukom treikam te kita ki nongmihkhmat iohi ba ki biang hi ka bam ka dih bad ka thiah ka dem kumba iohi na ka met ka phad jong ki bad ki iing ki sem bad ka iaid ka ieng jong ki bad ki khun ki kti jong ki. Peit lada donkam ban iaid beit bad skhem ki shuki jong ki bad dang shen la thung sa arngut ki Minister bad mynta ki Minister ki la kot sha ka 31 ngut nalor ba la bun ruh kiba la iabat ia ka kam Chairman. Ka mut jan baroh 60 ngut hi ki MLA ki la ia bam mluh sorkar palat. Haba phai sha ka liang uba bun uba trei kam sorkar ne ba im da ka rep ka riang ne kitnong ka bylla sngi te u la

ia lynniar ba la duna ka kam. Ka la poi haduh u pud ba ki para ri ba duk kim lah shah shuh ban iohi ba u Khar-iong para nong India kin wan ia knieh trei kam shakri ne kam bylla. Ba dang shen iohi ba ki kai khlaw ruh ki la sdang ban shoh bad dat ia ki bar ri kiba ia trei kam ha Ki Khasi, kumba dang shen la don ka jingiasiat ia kiba trei ha ka petrol pump ha Marbisu. Tip kane kan lam shano! Hapdeng ki para MLA bad MDC ruh imat ka jingia burom bad ka akor ka la nang blad noh, ki paidbah ruh kim don shuh kata ka jingburom kaba pura ia ki. Dang ha kane ka 13 tarik ha ka jingialang kiba trei Post Office u MLA ba ha ka liang pyrshah u pynrem ia ki MP ne nongmihkhmat ba ha ka Bor Sorkar ba ki long ki briew ki bym don jingsngewlem ia ki bapli jong kine kiba trei ha Post Office bad u kyrshan ia ka jingsangeh trei (Ia Strike) jong ki pyrshah ia ka Sorkar. Nga kynmaw ruh kumno I MLA ka Mawkhar, ka dong ba ju phai ki briew sha ka ha ki por ba rim haba don kano kano ka kynrum kynram bad khamtam ha ka por elekshon bad kumno ha kine ki bnai ba la leit I MLA ka Mawkhar i la pynkhih paidbah bad iatur lang ha ki um ktieh.

Haba kine ki kynrum kynram ki don kumne hapdeng kita kiba shah kynnoh ba ki pynkhein ain bad kita kiba thaw ain te ka jingkylli ka mih, ba U Blei U don bad kano kano ka liang ne Party (God is on whose side). Ha ka snem 1994 la don ka jingialang ki rangbah ha ki niam bapher bapher ba yn ia pyni ia ka jingsniew kaba la nangkha khun na kawei ka por sha kawei ka por. Ka

Meghalaya Guardian ka la kynthoh shaphang kane ka jingialang ha ka khubor kaba la mih ha ka 29-9-1994. U Dr. Pakem (Bam Kwai ha Dwar U Blei). La don 25 ngut kiba ai jingkren. Hynrei ha ki jingkren jong ki kim da ia kynthoh ne pynshai shaphang ia ka jingbym iasuk para bynriew, hapdeng ki para kur para kha, ki Kaikhlaw bad ki Briew ne ki Kai Shnong, ka iasiat iashoh iadat haduh bym don jingshngain shuh ban iaid ban ieng ha shnong ha thaw kane baroh ka mih na ka jingbishni ka jingialam bakla ki riew khrnat hapdeng ki nongialam ha ka synshar khadar ha ka jylla ne hapdeng kiba la ia bun hi ha ka jylla ne District Council bad ka jinghiar dor ha ka Tipbriew Tipblei kaba la hiar dor ha kine ki khyndiat snem na ka jinglong Tip-Briew u Tribal ha kine ki thain. Ka jingshaniah ha la u Nongbuh ha la U Nongthaw bad u briew um shngain pura ne bret tylli shuh. Shem ia kane na ka jingkylla kito ki riew niam baroh bad kumba shem mynta ba ki Khar Kristan ha Orissa ki la seng ia ka seng All Orissa United Christian Forum (AOUCF) ka ban buh ia ki tnat seng ban khot kyrteng ki Rashtriya Surakhya Vahimi (RSV) ban ialeh pyrshah ne ther da ka bor ia kito kiba thom da ka bor ia ki para-bangeit. Katba ka Vishva Hindu Parishad (VHP) kaba kynnoh ba ki Kristan jong ka Baptist Church ki la snoh bad ki Kaikhlaw ban pynwit ia ki Hindu. Ka VHP ka mut ban shu pynlong da ka jingiaid rally da ki rangbah bad ki riewkhuid bad ia pyrshah ne pynshai ia kine ki kam pynthut ia kiwei pat, kumba long imat ba ki kai shnong bad ki Kaikhlaw hi

ruh kim tikna ban shu ia duwai ha U Blei te ym tip shuh ba u Blei un leh ei ei ne em ne ba U Blei un iashah ne iarap ia kano ka liang! Katkum ka khubor ba la pynmih ha ka kotkhubor Telegraph kaba 13 tarik u April 1986 ha ka phang kata ka "Armed Struggle only as Last Resort" (Ka jingiakhih da ia shoh iadat ne iasiat ka long ka lad kaba khatduh). Haba shu sot lyngkot iwei i jingthoh ba la pynmih na sha Italy ka 12 April 1986 ka ong ba ha ka jingpyrshang ban pyllait ia ki paid rit paid ria na ka jingduk da kaba iarap ban pynkylla ia ki rukom synshar bakla ne thombor ia u paidbah ba bun da ki bamsap ha ka trei kam ha ka politik ne ki bamsap ha ka jingtrei ha ki kam pynroi pynman ka dei ban long ka kamram kaba ha khmat duh na ka bynta ki Kristan hynrei haba la kut iad te lada ka biang ban iaid noh da ka kam lehnoh. Kine ki rukom pyrkhat ha kane ka juk kin ialam ia u khun bynriew shano?

Ha kane ka jingthoh haba kren shaphang ki Kaikhlaw bad ki Kai shnong ka kham iadei eh bad kito kiba dang khie dang san namar ym da bun ngut napdeng ki tymmen ki san. Ka jingbym ioh kam ki samla kiba la biang ka thoh ka tar da ka jingtrei shitom ha ki por ba ki dang pule ha ki skul rit ne ki skul bah kam lah shuh ban iarap ia ki ban ioh kam ioh jam bad kumba la don kiba pynshai ba kane ka dei kawei na ki daw ba tur noh ia ki samla ba khlem kam khlem jam bad tur sha ki Kai-Khiaw. Ki tur namar ki iohi ba kita kiba kren man ka sngi kum ki Minister bad ha kiwei ki kam kiba da biang ka ioh ka kot

ha la ki iing paki dulan bad ki ioh sngew barabor ba ki iada ia kane ka jingbym lah ban iarap ia ki samla ban ioh kam ka dei namar ba duna ka jingioh jingiarap na ka sorkar pdeng. Katba ha ka jingshisha pat de ha ine i jylla iba rit ki Minister mynta ki don haduh 31 (Laiphew wei ngut) bad ban da khein sa ia kito kiba shong ha ki shuki Chairman bad kiwei ki kam nalor ki kam Minister bad Chairman te ka jinglut na ka bynta ban siew tulop bad ban pahara da ki pulit, ki iing ki sem, ki kali bad kiwei ki jingpynlut te ka long kaba da ki lak ki klur. Na kine baroh la iohi ba na ka bynta ki duk ki suk bad ki khlem kam hapdeng ki Kai Shnong mano napdeng kine ki heh ki hain ba bat bor bad bat shuki sorkar ki pyrkhat lem na ka bynta kine ki Kai Shnong. Imat kumba long ha kane ka juk kine ki heh ki hain kiba la pynlut ia la ki por kham bun ha ki kam iathuhkhana ia ka jingtuid ka umsyep jong ki ha ka ban ialap ha ki kam pyrthei bad kam niam ha ka ban pynlong ia kita ki jingiaid rally bad kiwei kiwei kum kine ki kam te la dei hi ba kin nym don por shuh ban peit ia la ki khun ki kti ha la ka Ri bad kiba bun balang. Kat uba kiew sha kane ka Ri jong ngi u dkhar te u ban khlem kam bad uba don la ki dukan heh bad ki kam sorkar ha kane kata ka Hills State Meghalaya te ki la bun.

Mynta haba phai sha kine ki rukom synshar pat de iohi ba la rung sa kita ki ain ban pynrung da kita ki AIN ban aibor ia ka Sorkar jylla ne sorkar kmie ban buh bad teh tyngeh ia kano kano ka seng bad kren politik ban iada ia la ka Ri kumba pyrshang ka HNLC bad ANVC. Haduh

katno ka shongnia ne ka la dei ka por ban leh ia kane te kam da shai, namar haba sngap ba ki liang pyrshah kumba la kdew ki jong u bah D. D. Lapang bad Salseng Marak bad kumno ba ki pynrem ia ka liang ka Sorkar kaba la leh ia kane ka kam khlem da kynjoh ktien tang shi kyntien ruh ia ki liang pyrshah ha ka Iing Dorbar. U paidbah te u la dei ban bishar bniah bad um dei ban shu sngap ba ki la bud bin pa bin hana shuwa ban pynrung ia kine ki ain ban thom da kine ki ain kumba long mynta!

Kaei mo ka daw kaba la pynshlur ia kiba la ia bun hi ban iaid noh da ka lynti ki Kaikhlaw? Dei mo kumba wat ki rangbah niam ruh ki la pynshongnia ba haba ym don lad shuh da kumwei pat ban iada da ka nia, don hok ban lehnoh da ka bor. Na kane ka lynti ba pyrshang ha ka Ri jong ngi da ki Kaikhlaw ka la pynshlur ia kito, khamtam hapdeng kito kiba khlem kam khlem jam (wat haba ki la leh shitom ban pynbit ialade), ba wat hapdeng kito kiba lait na ka Kaikhlaw ki la ngat ha ka Kaishnong. Mynta hi kein haduh ban iaid ban ieng ruh ynda la dum ym shngain. Phin buh ia kano kano ka mar ha ki kyndong ka phyllaw ruh shah tuh, u soh ruh u tang shu sdang ih la shah tuh noh mynmiet. U Khasi u ngeit haba la phai lyndet u Blei, te phim lah ban leh ei ei! Ha kane ka juk ha kine ki snem kiba la leit ba ngi la im sa tang ha ka tynneng te imat ia ka Ri bad ka Jaidbynriew. Ngi nang hiar na kawei ka por sha kawei ka por. Haba iatynneng sahep bad iaroh sahep bad la kham sngewshngain ban rwai iaroh ia la U Trai da ka

ktien Phareng, kumba hapoh iing kita ki Mammy ne Mam bad Dad ne Daddy shano pat i mei i pa! Na kane ka liang ki hima dohlieh ruh ki la nanghiar kumba long ka Ri Bilat mynta. Ha America (USA) ruh kumba peit na ki Census u Dohlieh uba la sarong than ha ka spah bad lapmiet sa tang ha ka beh spah u la sdang duna dohlieh bad la ia ryngkat uba lieh bad uba iong kum ki trai ri ka Amerika. Mynta iohi ba u Secretary of State (uba don kum u Secretary rangbah duh ka United States of America). Ha Bilat ruh kita kiba la don ha ka kyrdan kum kita ki Lord (kiba khraw batri) bad kiba don hok ban shong ha ka iing dorbar thaw-ain (Ka House of Lords) ki la don haduh kumba 4 ne 5 ngut. U Lord Swaraj Paul u dei uba riewspah bad ba paw khmat bha ha Ri Bilat.

Haba phai sha ka liang ka Tipbriew ka Tipblei sha kane ka Ri Sepngi te iohi ia ki dak ki shin ba ki la hiar shisha bad imat la phai lyndet noh hi U Blei bad khamtam haba pule ia kiei ba ki rangbah niam jong ki ki la kren bad thoh. Ka jinglalot spah lymba ka tuh ka thiem, ka thok ka shukor bad ka Bamsap kane ka juk ka long kaba la pynjot ia ka jaidbynriew. U Dante ha ka jingthoh jong u ba u ai kyrteng ka Inferno u la thoh ha kaba pynkut ia ine i jingthoh ha kaba rah ia ka jingjot, ym dei da kaba me la pdiang ia ka Niam Kristan hynrei dei na ka bynta ba me la theh ia ka spah ha u Phadar uba la pdiang bad long u Phadar uba riewspah nyngkong eh. Ha ka phareng la thoh kumne:

"Alas! Constantine, how much misfortune you caused,
Not by becoming Christian, but by the dowry
Which the first rich Father accepted from you"

Ha ka Editorial jong ka kotkhubor "Christian Monitor" kaba 16-6-1981 ka thoh ba ym pat ju don ha kano kano ka por ba ki Balang bad ki riew pyrthei kin ia snoh ne kdup lang khlem don jingialait. Ka pyrthei ka la kyllon ha ka pop bad ki Balang ki la ngam ha ki kam pyrthei. Ki ia bit ia biang bha ha ka jingiadei para ma ki. Ngan ai ha ka ktien phareng kumba la thoh u Editor ban nym ia bakla. Ka long kumne ha ka ktien phareng:

In Name Only:

"Never before in history has there been so little separation between the Church and the world. The World is dead in sins, and the Church is dead in worldlines. They suit each other....."

Haba ia phai sha la ka jaitbynriew bad sha la ka jong ka Niam ka Rukom ha ka thawbynriew leh bynriew ha kane ka juk ban pynkylla ne ban pynitynnad shuh ia la ka riti bad dustur bad ban pynkylla tang na sla da kaba airong airup ne kumba sleh powder ka ktah noh kein ia katei ka sap ka phong bad ka ialam bakla noh na kaba la mang U Trai Kynrad. Kane ka long kaba ima than eh haba kito kiba la jied U Blei ban ia thaw dur thaw dar ban pyniadei ia kata ka Sap-Blei ba kan iadei dur bad kane ka juk!

Dei ka Niam mo kaba Kyrshan ia ki Kaikhlaw?

Mawphor 21-10-1998

La mih ka jingthoh ha u Mawphor ha ka 13 tarik mynta u bnai ba ai khubor ba, "Kynnoh ka RSS ba pynshlur ki Kristan ia ki Kaikhlaw ha ka N.E." Haba pule ia kane ka khubor la sngew kumba ka jaitbynriew ka long shisha kaba dangdum bad shu bud matlah ia ki Kristan. Kaba lyngngoh ka long ba uwei na ki Rangbah ka RSS uba la leit poi sha ka jingialang paidbah ha Nongtalang da ka Seng Khih Lang u la ong ka RSS kan trei shitom ban pynkylla noh sha la ka Niam Hindu ia kito kiba la don ne kylla sha ka Niam Kristan. Une u dei u President jong ka Assam RSS, bad u kren ruh ha ka juh ka sur shaphang ki Naga kiba bud ia ka Seng Naga ka Zeliangrong Haraka Association ba la seng da u Jadonang bad ka Rani Guideliew. Shuwa ba ngan buddien ia katei ngan thoh khyndiat shaphang kito ki Naga ba don ha ka Niam jong ka Zeliangrong Haraka Association.

Ha ka snem 1981 nga la leit poi sha ka jingialang jong kane ka Zeliangrong Haraka Association kaba la long ha ki lum Halflong. Haduh kito ki snem kane ka seng jong kito ki Naga kiba dang don ha la ka Niamtre ne niam la jong ka kren beit shaphang ki riti bad dustur bad la ka Niam ka Rukom. Ha kine ki snem la iohi ba napoh ka

RSS lymba ka Kalyan Asram (ka tnad treikam ka RSS) ka la trei kam bad ka la seng kawei ka seng ban lum ban lang shaphang ki Naga kiba dang bat ia la ki riti ki dustur. Hadien ar snem kawei kaba pynkyndit ia nga ka long ba nga iohi ba kane ka seng ka la pynkylla kyrteng noh ia ka seng jong ki bad ka kdew shai ba ki la pdiang ba ki dei ki Hindu. Ka kyrteng thymmai jong ki ka long noh 'Zeliangrong Haraka (Hindu) Association. Nga la thoh sha u Secretary uba don ha Kohima ba un pynshai bad na ka jubab nga iohi haduh katno ba ki RSS lymba ka Kalyan Ashram jong ka RSS ki la lah ban pynngeit bad ba kin pdiang ba ki dei ki Hindu. Hadien kane nga la pynshai ha u ba ngi kiba na ka Seng Khasi kiba don la ka Niam ka Rukom ngim lah ban pdiang ia kane ka rukom pyrkhat thymmai jong ki bad naduh kane ngi la ia Khlad lok noh Ka rukom treikam jong ka RSS ruh ka long ha kajuh ka dur mynta ha Meghalaya.

Na kum ine i jingthoh ba la mih ha ka kot khubor Mawphor ha ka 14 tarik mynta u bnai kum ka jaitbynriew ngi la dei ban da kham ngam jylliew. La shu sot lyngkot kumne:-

"Ka Seng Khih Lang ka la pynlong ia ka jingialang ba kyrkieh ha iing u Rangbah C. Dkhar, General Secretary Seng Khih Lang ia ka jingthoh kiba mih ha ki kot khubor ha ka dt. 29.8.98 bad 30-8-98 halor ka hukum die doh masi u Doloi Raliang ha Iew Raliang. Ka seng Khihlang ka la sngewdei ban pynshai ia kine ki jingthoh da kaba ai ia ka jingkyrshan ia kane ka hukum jong u Doloi namar

ban im ka Niam ka Rukom...... "Ka Seng Khih Lang shuh shuh ka pynbud ba, "Shuwa ban seng ia ka RSS ka jingkhang ban die doh masi ha lew Niam ka la treikam naduh ba wan ka Niamtre kata naduh ba ngi wan sha kane ka pyrthei lymba ka Tangnoob ka Tangjri".

Kam shai ba haduh katno lah ban pdiang ba ka jingsang ban bam Dohmasi ka long naduh ba ka Niamtre ka sdang ha kine ki lum namar na ki jingthoh ba ioh pule ka paw ba kane ka jingbud ia ki leh niam rukom Hindu te ka paw naduh ba pdiang ki Syiem Sutnga ia ka Niam Hindu bad kumba iohi na ki jingthoh ba kumno ba u Sajar Nangli bad ki kynhun jong u ki bym lah shah ia ka jingthom ki khar Bramon ka Niam Hindu ha ka Hima Sutnga ba ki phet noh na la ka Hima bad poi sha ki thain ka Hima Nongkhlaw, ym ju kham don toi ki jingialap ba kane ka kynhun ruh ka kiar na ka dohmasi. Kito kiba dang eh dang khlain ki la dei ban kham ngam jylliew namar kane ka pyniapher hapdeng kito kiba bam dohmasi bad kito kiba sang ban bam.

Ka Seng Khasi hi naduh ba la seng ia ki ha ka snem 1899 bad ym lap ha ki jingthoh bad record jong ka ba ki pdiang ba ki sang ban bam dohmasi kumba sang kito kiba la don ha ka Niam Hindu. Ka Seinraj ka dei ka seng da ki Rangbah ha Jowai hadien ka jinglaitluid na ka bynta ban iada ban pynim pat ia la ki jinglehniam leh rukom la jong bad ki la lah pynkhie im biang ia ka Behdiengkhlam, hadien ba la sangeh shipor ynda u Doloi ba ha kata ka por u la kylla niam noh. La dei ban khmih lynti ia ka

;ingpynshai na ka Seinraj na kane ka bynta, namar ka Seng Khih Lang hi te ka dei ka seng kaba dang shu mih shen bad la seng ia ka ruh na ka bynta kiwei ki kam. Kawei kaba bakla eh ka long ba ka Seng Khih Lang sngew ba ka dei ka nonglum nonglang ia ki samla ka seng Khasi bad ka Seinraj. Ka Seng Khasi ka la kdew ia kane ka nuksa. Ym tip lada ka Seinraj ka pdiang ia kane ka lum hok lang jong kane ka Seng bad kaba pdiang bad lada pdiang ka long noh kumba la pynlong ia ka kum ka Seng Kmie. Ki tnad jong ka Seng Khasi ki dei ban da pyrkhat bha ia kane bad ia ka jingngeit ka Seng Khih Lang ba pyniasoh bad ka sang dohmasi.

Kawei ka kotkhubor kaba la mih ha ka Asian Age bad kumba la buddien ruh u Mawphor ha ka 13 tarik une u bnai, ka paw ba une u nongthoh khubor ka Asian Age u dei uwei na ki dkhar uba la iapoi sha ka jingialang ka Seng Khih Lang ha une u bnai Kyllalyngkot ha Nongtalang. Ki ju pynlong jingialang hi shisien ar snem bad ka jingialang jong ki kan long biang ha une u snem 1999. Dei ha kajuh kane ka jingialang ba uta u president ka Assam RSS u la shah ialam bakla ban ong ba kane ka jingialang ka dei jong ka Seng Khasi, kawei kaba u la ong une u dkhar bad uba la ong ruh ba dei ka RSS bad ka All Indian Banbasi Kalyan Ashram kiba la seng ia ka Seng Khasi. Ka long kaei kaba shu kren khlem nongrim bad khlem akor une u dkhar. Ka jingbakla te ka long ba balei ban ia khot ia ki dkhar kum ha kine ki jingialang. Ia kane ka khubor ka Seng Khasi ka la thoh ha u Apphira ha ka

15 May 1998, ha kaba la pynshai ba ka Seng Khasi la seng hi da ki Khasi la kumba shispah snem bad ka long kaba jaboh ban ong ba dei ki dkhar ki kling kiba dang wan seng ia ka bad ka la pynshai ruh ba ia ka jingialang ha Nongtalang ym shym la pynbeit ne khot da ka Seng Khasi. Ha ka ktien phareng la pynmih ha kane ka dur:

"Seng Khasi has been founded and maintained by the Khasi People themselves for nearly one century now and for anybody to claim that it has been floated by another organisation is utterly absurd and misleading."

"As for the conference at Nongtalang reffered to in the news item Seng Khasi, Mawkhar, Shillong categorically states that it was not sponsored by it."

Ha kine ki snem kiba la dep ki jingialang ka Seng Khih Lang ki la long ha Nongkrem bad kiwei kiwei ki jaka ha ki Ri bad ha kine ki jingialang la iohi ba nangbun ki khar Hindu kiba iapoi bad la don ruh kumba paw ha ki kotkhubor ba la sdang don kiba ia kitkam ha ka Kalyan Ashram bad kiba ialeh shongshit. Kaba ma ka long ba ka jingtuid ki briew ka lah ban long ba ki kham bun ki programme ban pynsngewtynnad paidbah. Ki jingthoh ki la mih ha kotkhubor ka Shillong Times bad ka pyrta U Riewlum ha kaba ki la kdew ia ka jingkren bakla ha kum kine ki por. Ka Interview da u Editor ka kotkhubor Hynniewtrep bad u President ka Seng Khih Lang ha ka por ba kane ka Seng Khih Lang ka la pynlong jingialang ha Nongkrem ka la mih ha ka kot khubor Hynniewtrep bad la don kiba la pyni pyrshah. Kumjuh la don ka

jingiatainia hadien ki jingialang ha Shillong.

Ym don ei ei ban kren pyrshah ne iashah ia kito kiba da ka jingngeit ba skhem ki don ne poi sha ki balang ne kumjuh ia kito kiba iatur sha ki Seng Hindu hynrei kaba bakla ka long ia kito kiba ia shongshit ban ia kynhoi ha ki kam Seng Khasi hynrei ba kloi pat ha ki samoi ba iadon bad ki khar ban ia SRI RAM pat bad ki bad ka kaweh ne rah lama Seng Khasi ha kajuh ka por.

Ha kine ki spah snem ba la leit naduh ba la thom u phareng bad la wan lam ruh bun ki dkhar ban biang ka lew ka Hat ban pynbiang na ka liang ka bam bad kiwei ki jingdonkam ki shipai bad ki babu ha ki kam Sorkar Ka jingiadei ha kaba iadie iathied bad ki Marwari ne Khar Kaya bad ka jingiadei bad ki Babu ha ki kam ophis ruh ki iaid beit. Ki dkhar ha kato ka por ruh ki trei la ki kam bad ki pyndep hapdeng ki para dkhar la ka niam dkhar ha ki puja jong ki bad ym ju don jingkulmar na ka liang ka niam hapdeng Khasi. Kristan ne Hindu. Hynrei lada phai khyndiat yn shem ba ynda la wan mih kine kiba pyrshah ban ong ba ka niam tynrai jong u nong India shuwa ban wan ki missionery ka dei lut ha ki Rithor ne Rilum na ka liang ka niam ka Niam Hindu kat kumba pyrkhat ka RSS bad jingtrei kine ki Ashram jong ka ha ka nongrim kata ka HINDUTVA. Kaba donkam ka long ban ieng ha la ka nongrim ka Jaitbynriew da ka Jingieit Ialade bad kiei kiei la ki jong bad ban shu don akor ia kiwei pat.

Ka Seng Khasi ka ieng ha la ki nongrim ba la treikam mynta 98 snem bad ka iapoi ruh ban pynshngain sha ka

jingialang kiwei kiwei ruh kiba ia syriem ki jingthmu. Hynrei kam ju kam ba ka longkmie ia kiwei pat ki seng kum ia ka Seinraj, jong ki nongshat nongkhein ne wat ia ka seng Khih Lang (Ka seng kaba dang mih shen). Kam ju ong ba ka Seng Khasi ka dei kata ka lympung ban lum ban lang ia ki dkhot jong kiwei ki Seng.

Pyrshang pynhiardor ki bor sorkar ia ki khmat bad riti synshar U Hynniewtrep

Rupang 29-6-1992

Ka 4 tarik u bnai Jylliew, ka sngi ba plie ia ka District thymmai ha Ri Bhoi ka dei ka sngi kaba yn sah jingkynmaw bad ka sngi kaba pynpaw shai kumno kine ki nongmih khmat ia kiba la jied na ka bynta tang 5 snem, ba ki la kiew skong bad haduh kumba imat ba ki klet noh ia ka matti u Ni u kong ka jaitbynriew ha ka jingsaindur ia ka synshar khadar ha ka dur ba ki nongsynshar kum ki Syiem kiba long kum "U kpa u kmie" bad u paid Khasi Baiar u long ha baroh ki Hima bad Elaka kum u khun u Hajar. Hynrei kaei kaba la paw ha kane ka 4 tarik ha Nongpoh ka pynkthang ia u khun u hajar ka Hima Mylliem khamtam ryngkat bad ia ki syiem raid bad khmat rangbah

ha ki thain ka Ri kylleng. Pule ma phi ki nongpule kiba pdiang ba phi dei u khun u Hajar ha ka Ri Hynniewtrep ia me i jingthoh ba la mih ha ka kot khubor. (Mawphor ba 5 tarik Jylliew) ba la thoh kumne harum:

"Ha kane ka jingia lang (ha Nongpoh) plie District thymmai, ki nongkren baroh ki dei na ka kynhun sain hima san snem. Ym shym la ai bynta ia ki nong synshar hima kat kum ka dustur ka riti ban pashat paidbah ia ki kyntien kmen ha kane ka sngi."

Imat ki sngew kumne namar ba ki sngew kumba dei ma ki kiba la thied duh ia kine ki lum Khasi bad Jaintia bad lehse ia ki lum Garo ruh kum juh na ka Sorkar Phareng, ynda haba ka la mih noh na Ri India Ki lah ban long ba ki khein ba ki long tang kum ki nongmihkhmat ka sorkar India ban khein kor tang ia ki ain thymmai ka India. Lada ia kiei kiei kiba iadei bad ka Riti Synshar Paidbah kumba la seng u Ni u Kong, ki la sdang ban leh kumne kan eh aiu ba kin pyrshang ban sar ia kiwei kiwei ki riti bad dustur la jong baroh. Ki leh ia kane ba ki sngew ba u paidbah kum u Khun u Hajar ha ka Ri u la jied ia kiba kin rat dyngkhong noh ia ka jinglong kyrpang u Hynniewtrep ne u Achik ne ki mut kumno?

Ba dei ka sngi plie ia ka District ha Ri Bhoi la bun ba pyrkhat ba dei ki rangbah nongmihkhmat kiba leh khyllah ia kane bad tang ha kine ki lum ka Ri Hynniewtrep. Hynrei haba phai sha ka sngi ba plie ia ka District thymmai ha Garo Hills ruh u Purno Sangma, u Myntri ka Sorkar India, u Chief Minister ka Meghalaya mynnor, u leh kumjuh

kumba thoh ha ka Meghalaya Guardian kaba 21 tarik u Jylliew, Ki ba leh rangbah bad leh trai Ri dei tang kine hi ki rangbah san snem (MLA) bad bat ia ki kyrdan Minister bad Speaker. Ki MDC ruh ki iadon ha ka jingialang kum u CEM bad Chairman ka Garo Hills Autonomous District Council, hynrei ym shym ai lad ia ki ban kren, ynnai da ia kren ba ki leh kumno ia ki Nokmas bad kiwei ki riewrangbah Trai Ri ki Garo. Kim khein briew ne ba ki khein bym iaryngkat kyrdan ba ki long tang kum kita ki Second Class Citizen. Ka ba pynpyrkhat na kane ka liang ka long ba kita ki heh bor ne heh kyrdan kiba plie District thymmai ha Nongpoh bad ha Bagmara ki dei na ka juh ka parti politik.

Kane kan nym pynsyier mo ia ki Khun ki Hajar ha ki por ki ban wan ban jied ia kine kiba hapoh ka Seng Kongkress? Ha ka ktien phareng la thoh shai kumne:

"Why was Garo Hills Autonomous District Council (GHADC) completely ignored? The chief Executive member (CEM) Mr. K.D.Shira was present and so was chairman of the Council, executive member Joylance Mornin MLA and a host of Council officials. Yet none were given a chance to say even a single word".

Ka jingkylli kaba u paidbah U kylli ka long ba hapoh ka jing synshar ka Kongress haduh ka jingtehsong ia u Hynniewtrep ha ka Ri U Hynniewtrep kan long kaba skhem bad lah ban shaniah ba kane ka parti ka ieng ha ka nongrim ban tehsong ia ka jaitbynriew bad ia baroh u kur u kha ha la ka Ri ha kine ki lum Khasi bad Jaintia? Haba

phai pat sha kum ine i jing thoh ba pynmih ka kot khubor Shillong Mynta (13 June 1992) te ka wan rah ia ka jingartatien ba ngin lah ban sah kum ka jait bynriew kaba kyrpang. Pule ia ine harum:

" Ka Ri Bhoi ka dang shu ioh shen la ka jong ka District bad ki dei ka juh hi ka jaitbynriew Khasi, tangba shu iapher noh tang ki thain, mynta ka mynsiem isih ia la ka jong ka jaitbynriew ka la sdang ban rung hapoh jong ki".

Ka dkhot (Article) kaba 12 jong ka Sixth Scheduled jong ka Konstitushon ka ai ka jingiada kaba kyrpang ba ka District Council kan lah ban khangdong ia ka Dorbar thaw ain jong ka jylla , ba lada ki thaw ia kino kino ki ain. ka District Council kan don ka hok ban peit bniah ba ioh kita ki ain thymmai ki ktah ia ki Riti bad Dustur tynrai jong ka jaitbynriew.

Kito kiba thaw ia ka ain bad kum u bah Joy kiba iadon bynta ha ka Constituent Assembly ki iohi ia kane ka jingdonkam ban pynkup bor da kane ka Article kaba 12A.

Namar ba ka District Council ha kawei ka rukom ka long kum ka hynmen rangbah ha ka jingiadei bad ki Hima bad Elaka. U bah Hoping Stone Lyngdoh u iohi ia kane bad u pyrshah bad la pyrshah jur haba la weng noh ia kane ka Article kaba 12 bad la buh noh da ka Article 12 A. Iohi na kane kumno kito ki rangbah ka APHLC kiba leh ia kane ka kam khyllah ba ki kwah ban thom ia ki Riti bad Dustur Synshar ba kyrpang lymba ka bor sorkar ha

kane ka jylla ba ka khleh lang bad kiwei. Ka HSPDP nga juh sngew ba ka kham dei kyrpang ia U Hynniewtrep Hynniew skum bad nga juh shim ba kane ka HSPDP ka mut ha ka kyrteng ka pura ba kadei ka (H) Hynniew, (S) Skum (P) People (D) Democratic (P) party bad ba ka dei kum ka Hynniew Skum PDP kaba peit kyrpang bad ka parti ba kyrpang bad pura u Hynniew Skum u Hynniewtrep.

Hynrei ha ka kwah bor ne ba dung kura ka duk lap ba ka shukut hi parti lum kynrum kynram bad Hajong, Rabha, Garo bad kiwei kwei ki Riewlum ka Meghalaya bad ka dei shisha tang ka H(Hill) S(State) PDC, kum ba mynta hi ruh ka HSPDP katei kynram bad kita ki MUPP bad Meghalaya Federation.

Ka por ka ladei ban pyrkhat kumba u Garo ruh u pyrkhat ba ha ki kam iap kam im u don ka Garo National Council, kaba peitngor bad pahara ba ngi u Hynniewtrep ruh ban pynieng kyrpang kawei ka seng ba kyrpang ban iatehsong para kur para kha, kaba lait na u khar u kling, la u dei u Khar Lum ne Khar Rithor. Ka long ka jingiap bad ka jingjah burom ba katba kam u khun Khasi Khara ba u long uba la kham shai ba umpat nud ne don bor ban seng kyrpang la ka jong ka parti ha Meghalaya, ynnai da ia kdew kum ia U Naga bad Mizo.

Kine ki ieng rangbah ha la ka jait bynriew, bad khlem ia kyrsum bad kiwei pat ki riewlum bad ki da paw bad ioh hi la ka jong ka jylla kaba kyrpang bad ba pura.

Balei ba jot ba pei kat shaba tur ha la ka Ri?

Ha kane ka juk kumba iohi ha la ka ri ym don jingsuk shuh. Tang sdang dum ban mih shabar lada ym donkam eh, ym don ba smat shuh ban mih. Balei ka pyrthei u khun Khasi-Khara ka hiar haduh katne? Ym dei tang ia u khun Khasi Khara hynrei ka pyrthei baroh kawei imat kumba ka la ngam ha ka pop ne ka pap. Haba ngi phai sha la ka jaitbynriew ngi shem ba ym dei ba la ngop ne hiar ka jinglong briew ka la ktah ia ka jaitbynriew bad kam iapher shuh lada u Khasi u don ha kano kano ka Niam, la ha ka Niam Tynrai ne Niam Tre, Niam Khristan ne Niam Hindu Ha kane ka jingthoh ngan pyrshang ban thoh shaphang kito kiba don ha la ka Niam la jong bad kito kiba la kylla noh sha ka Niam Khristan. Kiba bun hi ki don ha ka Niam Khasi bad Niam Khristan ha ki Balang ba pher ba pher.

Kaba eh ia ki Niam ban bat lakam ia u khun bynriew ha kane ka juk ka long ka jingpynwit bad pynbuaid ka spah kaba la pyniap ia ka jingiajan ne iadei u briew bad la U Nongthaw. Ka niam Khristan kumba la buh nongrim U Jisu bad la Ialap ki synran jong u, ka julor noh ynda ka theh spah u Syiem Roman, u Emperor Constantine. Ynda haba u Constantine u la kylla sha ka Niam Roman, ha ka 400 (Fourth Century) u ai spah ha u Pope Silvester-I bad u la pynlong ia u kum u Pope riewspah bad u Dante, u

nongthoh uba pawnam u la pynkut ia ka jingthoh jong u, ka Inferno, da kine ki jingthoh:

"Alas! Constantine, how much misfortune you caused,
Not by becoming Christian, but by the dowry
Which the first rich Father accepted from you".

Ha ka ktien Khasi, ka ong kumne-Wow ko Constantine haduh katno me la wanrah ia ka jingjot, ym dei da kaba me la kylla Khristan, hynrei da kaba me la theh spah ha u Phadar, uba la long U Phadar uba riewspah nyngkong eh ynda u la pdiang ia kata ka spah.

(Ia itei i jingthoh la shim na ka sla kaba 143 jong ka kot In God's Name da u David Yallop ba u la pynmih ha ka snem 1984)

Haba phai sha la ka Ri ruh ha kane ka juk, khamtam ha ka politik bad ka synshar khadar, iohi haduh katno la rung ka bamsap ka bampong naduh kita kiba bat ia ka bor haduh kiba rit ha ki kyrdan haduh kiba heh ha ki kam Sorkar. Ha kito ki snem 1975-77 ynda nga la shong thait na ka kam Sorkar nga la sdang ban kit kam ban iarap ia ka Seng Khasi kum u General Secretary bad nga la neh ha kane ka kam haduh u snem 1986. Nga la pynlut por ruh ban ia syllok bad ki nongshat nongkhein. Ia kiba shat ba khein te nga la ju iadei kam naduh ba nga dang kham khynnah ruh ba ki jong i Meirad ki ju phah donkam bad bunsien hi ki da phah rah kiad khyndiat. Ynda nga la san nga la rangbah nga shem ruh ba don kiba shait iathuhkhana ba haduh katno spah ki ioh hateng hateng na ki briew

kiba la pynlaw pynlait na ki daw bah ha ka let ka lait kita kiba don spah. Kine kiei kiei ki pynpyrkhat ia nga ban ia kren para rangbah kumno ban lait na kum kine kiei kiei.

Na kane ka liang nga la ioh ban ia syllok bad ki riew rangbah kum ki jong u Bah En Nongrum. Ka jingsngew ka long ba ka Seng Khasi ka biang kum ka nongpynshai ban batai shaphang ki Riti bad Dustur ha ka Niam bad ka Rukom bad khamtam ha ka jingiadei u briew bad la U Blei bad ia kane ka la lah ban iarap khamtam lyngba ki Sengpyni. Hynrei kat kum ka jingngeit U Khasi ka shat ka khein te ka long kat kum ka sap ba la ai kyrpang U Blei ha uno uno u briew. Kumta la ia pyrkhat sani ba kiwei ki riew rangbah bad ha kaba kut la ia rai ban seng da ka Seng ki Nongshat Nongkhein ban peit ban khuid ha ka jinglong briew ka akor bad burom, ban nym dawa ne buh dor ha ka shat ka khein, ban kiar na ka dih ka bam ha ka por ba trei kam ha ka shat ka khein bad ban nym pynlong mar khaï ne politik ia ka shat ka khein. Kane ka la sdang ha ka 1981 bad la pynskhem ia ka ha ka snem 1983 bad ha kane ka snem la pynher paidbah ia ka lama jong ka Seng Ki Nongshat Nongkhein ha Madanriting. Mynta ruh ka dang neh dang trei kam,tangba ngam da tip thikna shuh ia ki rukom trei kam namar ba ngam ju kham poi shuh sha ki bym da khlain shuh kumba dang kham ia samla.

Ha une u bnai May nga ioh pule ia kawei ka jingthoh "Ka jingiathuhkhana I Pastor Conville ha Laitumkhrah Madan Rynghep ha ka 18 March, 2000 (KJP SYNOD)-

"KA DUJOK BAD KI RIEWNIAM". Ha kane ka jingthoh ba la pynmih ha ka kotkhubor Niam, Ka Jingpyrta Shiteng Synia - May, 2000 ka la pynkyndit ia kane ka jingialap niam. Ka jingthoh ka long kaba jrong, ngan shu sot lyngkot:

(1) Pastor i la pynkyndit ia u paidbah namar ba "Ba bun bah kim shym pyrkhat ba ka Dujok ka ap ia ki riewniam hi bad

(2) Bad ba kim shym khmih lynti ruh ban ioh kum kane ka jingkren hapdeng ka Synod kaba bun katne katne ...."

Haba iohi ne ia shem kumne hateng hateng bun wat la ka pynpyrkhat balei ba ka pyrthei ka hiar ha ka jinglong briew man briew bad imat ka dei shisha kumba ju iohsngew ba ia kren ia khana ha ka por ba ki ba ia wan iew wan hat ba ki iakren hangtei ha U.P. Mistan ha ka por ba ki ia dih sha shwa ba kin leit ki Bus sha ka thain Sepngi. Ki shait ia kren ba ka pyrthei ka la jot, kumno kan nym jot. Haba u paidbah ka Ri u la ngam ha ka pap ka sang bad u la lapmiet sa tang ha ki kam ba lah ban iarap ia u ban lum pisa bad kam pher da kaba bamsap bampong hi ruh ym tang ha ki kam pyrthei wat ha ki kam Niam, bad haduh ki longing longsem ruh la rung ka politik.

Ha ka jingpynkut ia kane ka jingthoh ngan phai sha ka pap ka sang kaba u Khasi (kata ia u Khasi uba dang bat la ka Niam Khasi) bad ka jingma kaba ap ia u na ka liang ka sang ka ma kaba u lah ban ngat lada um kiar na ka lalot bad ka khein sting ia ka Tipbriew bad Tipblei.

Ki tynrai ka Seng Khasi ki don tang saw tylli ki mat bad ki long kine harum:

1. Ka jingialang u Kur u Kha kat kum ka jingkhein kur khein kha, u Longshuwa Manshuwa u Khun Khasi.
2. Ka wan long briew ha pyrthei ban kamai ia ka Hok.
3. Ka jinglong Tip-Kur Tip-Kha, Tip-Briew bad Tip-Blei.
4. Ka jingngeit ha U Blei, U Trai kynrad, U Nongthaw U Nongbuh U Balah U Baiai.

Hynrei ha kine ki sngi la mih ki kynhun ba sngew ba la dei ban kyntait noh ne bret noh ia ka Mei Iawbei bad ban shim jait noh na u Kpa kumba la don kiba la sdang mynta ha kane ka juk. Ka pyrkhat ba la pynshongnia u Khasi ka long kumba la shu sot na ine i jingthoh U Jit Roy.

"Sawang kdar la ki jutang
Sharai kyndong kyndong ia la ka snam,
Kyndiah kyndong ha jinglong sang,
Ioh ud la Mei Iawbei Thawlang.

Wat pynjaw ummat la Mei Iawbei,
Long pap ha khmat u briew U Blei,
Ummat jong ki ka long jingtim,
Ha ban da u la ki jingim."

Mynta ngin ia phai noh khyndiat sha ka jingngop u Khasi-Khristan. Na kane ka liang ngin ia kren lyngkot

tang na kawei ka liang, na ka liang kawei na ki Shiphew Hukum bad sot lyngkot na ka Exsodus na ka lynnong kaba XX:

"Kynmaw ia ka sngi sabbaton bad rakhe
khuid ia ka"-8
"Hynriew sngi men trei, bad men leh ia
ki kam baroh".-9
"Hynrei ka sngi kaba hynniew ka long ka
sabbaton ia U Trai
U Blei jong me: ha kata men ym leh kaei kaei
ruh ka kam,
ma me, ne u khun jong me, lymne ka khun jong me, lymne u mraw jong me, lymne ka mraw jong me, lymne ka jingri jong me, lymne u nongwei uba hapoh ka phalor jong me:

Mynta hadien ba la rung u Syiem Constantine ha ka Balang namar ba ha ka Hima Rome la juh rakhe ia ka sngi Sunday kum ka sngi shuti, ka sngi ba kyntang jong u Lei Sngi (Sunday) ban nym thut ka synshar khadar u Constantine u la lum ka Dorbar Niam ki rangbah Balang bad ki la ia rai ban pynkylla noh ia ka Sngi U Blei na ka sngi Saitjain sha ka Robibar ne Sunday da ka bor bynriew pyrshah ia ka hukum ba la ai U Blei lyngba u Moses ha lum Sinai. Kane kam long mo ka pop bah (Mortal Sin). Te haei shuh ban dang ioh ia ka jingieit U Blei.

Ngan nym thoh shuh bad bret ha u Khasi Khasi bad Khasi Khristan ban da puson bha, ba ym dei mo na kum

kine ki jingpyn khein ia ki jutang-blei ba sa poi ka jot ka pei ia ka jaitbynriew.

Ngin ieng da ka Nia bad da ka Jutang kumba la don ha la ka Niam bad ka Rukom ba ngi la pdiang ha ka jingiadei kum U Briew bad la U Blei kumba ngi la pdiang bad la jer la thoh ia ngi naduh ba la kha ia ngi ha kane ka pyrthei.

U Tymmen uba da tip U Samla uba shu-tharai

Mawphor 21-6-2000

Ha ka Apphira kaba 8 tarik une u bnai iohi ia ki jingthoh bad ki dur ha kaba ki nongmihkhmat ka jylla ki nong Meghalaya bad u Lat ka jylla ba ki ieng ha khmat u paidbah byllien hangtai ha madan Polo bad kren bad pyrta JINGSUK ryngkat bad ki jingrwai-niam. Hynrei kiba bun kiba iohi kum ia kine ki jingialang ban wanrah jingiasuk, ban pynduh ia u sikret uba ktah ia ka jingkoit jingkhiah, ka pla ba thaw da ki kot plastik bad ki heh ki hain ruh ki ia pyrta lang ba ka long kaba longbih, ban pynduh ia ki tdem ba mih na ki motor ba la pynlong bih bad kumta ter ter hynrei kine baroh ki shu kut ha ki tamasa ka iaid proseshon ne jingialang paidbah bad ba paw ban rah-skong ia kine kiba la ioh bat ia ka bor kum ki MLA khamtam.

Kine baroh kin bteng bad kin pynmyllen ia ki paidbah ka Ri Khasi-Jaintia. Ki ban ioh ia ka jingmyntoi kin dei tang kito kiba ha ka Bor Sorkar bad kin ioh bat ia ka shuki haduh ba kut ita i san snem.

Haba thoh kumtei la sngew kumba nongthoh te u pyrshah ia ka UDP. Pule phi u paidbah bad da buh dor ia ine i jingthoh ba la mih ha ka 9 tarik ha u Mawphor iba pynshai kumne:- "3 kynta hadien ba ka jingpyrta jingsuk hiar thma bad wiang ding ki riew kieng atiar ia ka thanat Lawmali.... tang 3 kynta jong ka jingialang pyrta jingsuk ne "Peace Rally" kaba la shimti da ki Seng Niam, Seng Bhalang, ki skul bapher bapher ki heh Sorkar bad ki nongtrei sorkar kaba la long ha Polo, hynrei ha ka por kumba 7.30 ei ei la don kumba haduh 25 ne 30 ngut ei ei ki riew kieng atiar kiba la leit ban hiar thma ia ka Thanat ne Police Beat House kaba ha Lawmali ha kaba ki la ioh ban rah haduh 6 tylli ki suloi... "Dang shen hi ha iing jong I Bah Scott, uwei na ki Minister ka Meghalaya, ha ka por ba ki nongialeh kmen ba dei ka sngikha U Minister la leit ruh ki bor ban pynjot pynpra ia ka JINGSUK ba ap pahara ia ka iing Minister.

Kine ki jingjia bad ki jingpyrshang ban pynduh ia kiei bad ki pynlong jingialang ne kren paidbah kine ki heh ki hain ki la bun palat haduh ba u paidbah imat um don por shuh ban pyrkhat ne don bor shuh sa ba dung kura u khaw. I bah B. B. Lyngdoh kum u riewtymmen te im da bun ktien ha kane ki liang. Balei mo? Ka lah ban long ba kum u riewtymmen i la iohi kham jngai ba ka

Meghalaya kaba ym lah ban pyndep ia bun ki kam ba la shu sah teng bym lah ban pyndep ba duna ka jingmih pisa ha ka State, u paidbah un sa ngiah. Kane kan ktah ia ka jingshaniah u paidbah ia ka UDP. Ha kum kine ki mat ka pynkynmaw ia nga ia ka jingleit ha kane ki Minister jong ngi sha Assam ban leit iakren da ka jingieit ban ia pynbeit noh ia u pud u sam bad ia ki jaka ba la dep thom ka Assam. ka pynkynmaw kein kumno ki heh jong ngi ki la juh leit her kumne sha Assam ynda ki la iohi ba la lynga u paidbah bad ka jingleit ka la long noh tang kum ban shu theh umpjah ban pynduna ia ka jingkhluit bad jinglynga u paid ka Ri. Kine ki rang dajied ki la leh kumjuh ha ka snem 1992. Kane ka khubor ka la mih ha U Rupang ha ka 31-8-1992 bad yn shu sot lyngkot kumne harum:

"Haba peit ia ka jinghiar jong I Bah Hopingstone Lyngdoh bad ki jong I Bah D. D. Lapang shathie sha rithor ban pynbeit bad ki myntri ka Assam ia u pud u sam, ngi iohsngew bad ioh ban pule na ki jingthoh ba ka jingiakren ban ia pynbeit kan long da ka jingieid kan long kum shipara bad kine ki khar Assam..."

Man ka teng ka jia kumtei. Pule sa ia ine i khubor ba la mih lai snem mynshuwa ka 1992 iba la thoh ha U Apphira ha ka 10-8-1989 bad i la pynmih kumne:

"Ha ka 17 tarik une u bnai August la don ruh ka jingiakynduh u Chief Minister ka Meghalaya bad ka Assam ha Guwahati, ka jingpynbeit ka long ban don ka Committee kiba tip na kane ka liang ban peit ia ki pud katkum ki jingthoh jingtar bad ban pynphai noh ia ka

Block One bad Two na Karbi Anglong ka Assam sha Meghalaya.... Kumjuh ruh u Khun Khasi Khara u peit sha kito ki nongmihkhmat kiba don sha ka liang pyrshah hapoh ka State Assembly...... Kim dei ban klet ia ka jingleh be-ijot ia ki briew jong ngi da ka PWD bad ki pulit dang shen bad ki ummat jong ki hi ruh lehse kim pat rkhiang. La jia aiu ha ka snem 1979 bad ha ka snem 1990 ha ki thain Ri Bhoi? Ha ka kotkhubor Pateng Mynta jong ka 9 tarik u Jymmang 1990 la mih kum kane ka jingthoh, "Ka Assam ka la pynjulor ia ka L. P. School Building ba dang dep shna shen da ka Mawshamut Development Block ha ka Scheme Finance Commission Award.... Kyndit Kyndit ha ka 3-5-90 kumba 18 ngut ki Assam Police kiba la kieng atiar hapoh ka jingialam u SDC bad u OC ki la poi ha Umtap hapdeng ka jingkyndit jong ka Shnong baroh kawei, ki KHYNNAH SKUL, ki la shu peit ANGNUD ia la ka SKUL..... Ha ka snem 1979 ha u bnai February ki briew ha kajuh kane ka jaka.... ki la hap ban phet sha Kyrdum na kum kine ki jingiakhih mynba ka Assam ka wan pynjulor pynpra ia ka Police Out-Post jong ka Meghalaya ha Langpih kumta ki briew ki sah ha ka shongsyier."

Kine ki jingjia ki long kiba la shu sot tang ban ai nongmuna ia ka dor jong ka jingleit tur da ka JINGIEID hapdeng ka jingshah leh be-ijot na kawei ka por sha kawei ka por!!! Pule pat ia ine i jingthoh ba la shu sot lyngkot na ka Kotkhubor Lyngwiardpei kaba 25.6.1985 bad phin lyngngoh balei ki Pulit ka Nagaland ki nud ban ia ther bad

ki pulit ka Assam namar u Naga te um leit da ka jingieid ban iakren bad kata ka Jylla kaba la shu thombor ia ki jaka jong ka Nagaland. I jingthoh i long kumne harum:

"Ka jingiasiat hapdeng ka Nagaland bad ka Assam ha ki thain Golaghat Sub Division ka long kaba shyrkhei ha kaba la iap ki pulit Assam..... Ka jingkulmar ha kine ki khappud hapdeng u Naga bad ka Assam ka la sdang naduh ka snem 1945 ha ka por ba thom da u Naga ia ka Disoi Reserve Forest ka Assam..."

Nga la ju pyrkhat balei ka jaitbynriew la jong ka hiar haduh katne hapdeng ka jinghikai ka Niam Khasi ban kamai ia ka HOK bad long kiba Tip-Blei bad Tip-Briew bad kiba don ha ki Balang hapdeng ka jingngeit ha U Khrist kum ki Khristan ba ki ruh ki nohrem kumba pynshai I Pastor Cunville kumba la pynmih ha kotkhubor niam "Ka Jingpyrta Shiteng Synnia" u bnai May jong kane ka snem. Yn shu sot lyngkot kumne harum:

"I Pastor haba i la pule ia katei ka mat, bun bah u paidbah Khristan u la shu peit seh.... namar ba (1) Bunbah kim shym pyrkhat ba ka Dujok ka ap ia ki riewniam hi bad (2) Ba kim shym khmih lynti ruh ban ioh kum kane ka jingkren hapdeng ka Synod kaba bun briew katne katne...."

U Khasi ha la ka niam u ngeit ba ia u Khun bynriew hi ruh bun jait la thaw bad "La Niam la Rukom ki da don. I'u Nongthaw ban iaroh. "Ka Dujok ne Nurok ka Ksew bad ka Dwar U Blei ne ka Bneng un ioh kawei na ki kum ka Nongkylliang bad ngi dei ban ngeit bad ka shongnia

ban ong ba "Pleng ka dei ma nga kein ban iaid da ba biang ka sngi, u bnai ka snem ba ngan ioh diang la ka Nongkylliang" kaba bha ne kaba sniew. Ngi dei ban kren haba shai ban bha la ka jaitbynriew la ngi don ha kano kano ka niam. Ngin ia sngap ia baroh ki Riewtymmen bad ki Riewniam. Ia kaba dei ngin ia bat bad da pyrkhat-ia kaba lait ngin ia kyntait.

Ngan pynkut noh da kaba pashat sa tang kawei ka jingthoh ban ia buhdor u paid ka Ri, shaphang kumno ba "Nangkiew Tulop ki MLA nang kyrthat ki Nonghikai" ba la pynmih ha u Mawphor ha ka 6 tarik une u bnai: Kaba shu sot lyngkot ka long kumne harum:

"Haba ngi peit ia kine ki sngi ba la leit ngi shem ba katba nangwan ki Sorkar bapher bapher katta ki dang ialeh ban pynkiew ia ki tulop jong ki Myntri haduh u C. M. haduh ki Myntri jong u kiba long mynta . . . hynrei khlem da pyrkhat ia kiwei pat ki jingleh jong ka ka la nangpyntroin ia kiwei pat ki tnat treikam jong ka Sorkar ha ka jingkyntiew ia ka roi ka par, khaii pateng, jingnang jingstad . . .

"Kumno pat ka Sorkar ka pyrkhat shaphang ki nonghikai ki ban ioh ia ka tulop shibnai ki hap ban mih sha surok ban ia hylla bad ia pyrta . . . "

"Ki Seng bhalang ruh kim ju ong ei ei. Wat ki nonghikai ruh kim nud kren pyrshah ia kane ka jingpynkiew tulop kput ki MLA ki Minister. Ym ong ba ki MLA, ki Minister kim dei ban kiew tulop hynrei ban don u pud bad ka jingpyrkhat sngewlem ia kiwei . . ."

Ha kaba kut yn ai khublei ia ki Minister bad ki heh ki hain kane ka Shnong ki Nong Meghalaya kiba bat ia ka bor sorkar ban da kynmaw lem ia kine ki nonghikai ha ki skul bad ia kiwei kiwei kiba shah lehbein kum kito ha ka State Transport ne MTC ha la ka Ri Khasi bad Ri Pnar.

"Ri Khasi, Ri Khasi nga ieit ia pha
Ka Ri kaba ieit uba rim uba jah;
Ki tymmen mynhyndai la ngam iohi shuh
Jingkynmaw ia ki kan ym duh."

Ha ka rukom bad kumno mo ha ka jong kiwei pat?

Mawphor 23 tarik Risaw
(Sngi Balang) 1996

La dei ban da kham iangam jylliew balei ba la troin palat ka Jaidbynriew na ka liang ka akor ka burom, ka tipbriew tip blei, ka ioh ka kot kaba khyllah ba la shem ba hapdeng ka jingtuid ka spah ha ka ri jong ngi bad napdeng u Trai Ri Hynniewtrep la bun uba duk palat bad tang 5 ne 10 na ka shispah pat de u da kit spah u da kit hajar ba um lah shuh ban lum!!! Na kane ka jinglong khyllah la mih bun ki jingsniew la mih sa tang ka jingsniew suda ba la bun sa tang ka tuh ka shohnoh haduh ba la jyllei ka tyrut

ka smer. Kine ki jingsniew ym tip haduh katno kin ktah ia ka Lawei ka Duwar u Blei ne ka bneng lane ia ka dujok ne ka nurok ka ksew? Hynrei hangne ha pyrthei te ka la ktah haduh ia ka jinglong rangbah ka jingshlur ka jaidbynriew lajong. Ka Jaidbynriew Khasi kaba dap da ka jingtieng eit suda bad kaba la shu pyrta shla sa tang ia kita ki jingma. Ha ka Jaidbynriew la khlain la phuhmut sa tang ki heh spah ba ki la lum ka long da ka tuh ne ka bamsap, la jyllei sa tang kita ki ialang paidbah lum synniang ha ka kyrteng ka ban ia bha lang ne ha ka kyrteng ki kam niam haduh ba ngim don por shuh ban trei la ki kam ha la iing la sem ne ha la dong, ne ha la ki shnong bad ki Hima. Ngi la klet bad khein sting lut ia la ki jong bad ia la ki jinglong kyrpang ha la ka ri bad ia la ka rukom Khasi. Haba la khein berong la ka jong ka iing ha kaba kut ka kut ha ka "Beh Dkhar" kaba khlem pud ban da pyrkhat ha ka iadie ia thied kan pynjot kumno, na kawei ka liang ngim lah ban kiar na ka liang ka shongkha khleh bad na kata ka liang pat ia u shongkha dkhar uba bha bad khamtam ia ki khun jong ki kiba bha ngi burom bad shaniah tylli, ha kito kiba la iadon ha ka rukom ngeit blei ban dem ban nguh blei katkum ka rukom kine ki niam dkhar ne phareng te kim lah kiar pura kumba kito kiba iangat bad ki niam Hindu ban kiar na ka dohmasi, bad ki Musulman ban kiar na ka dohsniang bad kito kiba don ha ki balang ba wan na shabar ban kdup ryngkat bad dkhar bad sahep lada iadon ha kajuh ka Balang kum para bangeit.

Lada phi da pyrkhat jylliew yn shem ba ka jingtlot

bad ka bih jingpang kam dei eh ka liang ka niam, ba lada dei kumta hi ruh tang khyndiat eh. Hynrei ka dei na ka jingsngew ba ia kiei kiei ki bynta ka pyrkhat ka pyrdain ha la ka rukom (Kolshor ne Deiti) kim don dor shuh bad ngi la thap poi haduh u pud ban lehrain ban bat la ka jong. Hynrei lada phaidien bad ia pyrshang ia kata ka kolshor ne rukom pyrkhat ban buh nongrim ia la ka jaidbynriew bad la ka rukom ha la ka kolshor ne deiti la jong yn shem ba bun kiei kiei kiba la dep pyrkhat bad buh nongrim u Khun Khasi Khara, u dohlieh uba ngi la ju thung bad thung syiem ym tang ha ka synshar khaddar hynrei haduh ki niam ki rukom u dang sdang pyrkhat. Kum ka jingpynshai yn shu ai lyngkot khyndiat ia kine ki symboh pyrkhat ba phin da ia buh dor ban skhem hangne ha pyrthei bad haduh lawei.

U BLEI KA BLEI ONG U KHASI :

Kane ka rukom pyrkhat u Khasi kaba ki para ruh ki leh lyngngoh bad sngewrem ban ioh sngew ne pdiang! Hynrei mynta ha ri phareng ka la mih ka pyrkhat thymmai ba ka jingong ia u Nongbuh Nongthaw da ka kyntien "U Blei Ka Blei" ka long kaba don ka nongrim haba kren kumta ki pynshongnongrim ia kane na kiei kiei kiba la thoh ha ka Bible ne kumba ju ong ka ktien u Blei. Katkum ka jingthoh ba la mih ha ka Times of India 27 Iaiong, 1984. Ki riew pyrkhat niam napdeng ki longkmie ka Balang Presbyterian ha Scotland ki ong ba ka Kyntien "Blei" kam mut eh tang ban ong "U Blei" hynrei na ka jingshisha bun kiei kiei kiba paw na ka Bible shaphang

ka kyntien "Blei" ka biang ha ka jinglong u Khun Bynriew ban pyndonkam da kaba ong "Ka Blei". Ha ka ktien phareng kumba la sot na katei ka Kotkhubor Times of India ka thoh kumne:-

OF DIVINITY AND FEMINITY :

"God is not neccessarily male says a report prepared by a woman's group in the Presbyterian Church, says A. P. from Edinburgh.

In fact the characteristic attributed to God in the Bible resembles "Every thing that is best in the female way of being human".

KUM U KPA KUMTA KA KHUN :

Haba pyrkhat ha kawei ka liang la sngew kumba u Hynniewtrep um roi ha ka kamai ka kajih bad um neh ka spah ba long nonglum nonglang ka Khun kynthei bad ba shim jait na ka kmie, hynrei ha ka pyrthei ba la shai ha ki ri baheh ba khraw ha ki thain sepngi ki shem kane ka ban shu kren lyngkut kyllum kumne ba beit ban kynnoh ba bakla ki nongrim la jong kam long kaba biang. Ia kane la kren ha America ka Ri kaba riewspah tam mynta ha ka pyrthei kumba la pynmih da ka jingthoh ha ka kotkhubor SPAN na America kaba la pynshai ba mynwei ki khun kynthei ki shu bud ia ka dienjat jong ka kmie. Mynta kine ki khun kynthei ki thaw la ka lad ka lynti ban kamai ne ban bud ia ki dienjat jong u Kpa. La bun ki kynthei mynta kiba la shimti da ma ki ban pyniaid ia ki kam jong ki kpa ha ki kam kiba heh bad radbah. Ki heh jong ki Company kiba heh ki la kham bun kiba aiti pateng noh ha ki khun

kynthei ha ka jaka ki khun shynrang. Ha ka ktien phareng kumba la mih ha ka kot SPAN America kaba ha u bnai May 1984 ka thoh kumne harum ha ka ktien phareng:-

"Yesterday's ideal daughter followed in her mother's footsteps. Today she either charts her own course or follows in her father's footsteps. Daughters are suddenly minding the fathers' business. The heads of several American Companies have selected the daughters as their successors often in preference to their sons."

Kitei ki dei tang ar tylli ki nongmuna hapdeng kiba bun jingpyrkhat na kane ka liang kum ha Sweden la shem mynta ba ki ju shimjait beit na u Kpa hynrei ki shem ba kane kam da biang ha ka imlang sahlang, khamtam haba lehbein u kpa bad kumta da ka ain la shah ia ka kmie ban ai jait ia ki khun na la ka jait kmie. La dei ban da kham ngam jylliew ban nym shu ia khar kyrkieh ia ka rukom jong kiwei.

Ha kine ki sngi Balang ki ban wan yn pyrshang ia ka jingthoh ban iasyllok lang ba phi ki nongpule ki para kur ki para kha ba haduh katno la jrong ka jaidbynriew bad ki longiing longsem na ki jingkhein sting ia la ki rukom katkum la ka Deiti ne Kolshor. Bad ba la shu ia tare palat ia ka rukom imlang sahlang u dkhar bad u phareng. Ka dei ruh ha kum kine ki thong ba ki nongshat ki nongkhein ba kin da pyrkhat bad da khnong ban khuid ban suba la kur la kha bad ba yn bha la ka ri bad Jaidbynriew. Kumjuh ruh ban da ngam jylliew na ka liang ki Balang ha ki bynta ka Theology ha ka jingiadei ka niam bad ka kolshor ban

peit ba khamtam ha kane ka lalot spah lymba ki kam politik bad haduh ki kam bhalang ba kan nym pyntroin ia u briew, naduh ha ki kam iing bad kam bar.

Ka Dor Jong Ka Ksan Ryngiew bad ka KSU

Mawphor 13-12-2000

Ka Mawphor ha ka 9 tarik jong une u bnai ka thoh ba, "Ha ka jingkren u samla Paul Lyngdoh, President ka seng kmie KSU u la ong ba jaidbynriew kumba iohi ha kine ki sngi ka long ka jaidbynriew kaba bun da ki nongdie kaba mut ba baroh ki paid kynthup naduh ki nongialam, ki bor District Council haduh ki riew madan naduh ki tymmen, rangbah bad samla ki long ki briew kiba kloi ban die ia la ka jaidbynriew da kaba die ia ki jaka puta, ki mar khyndew haduh ka jingkloi ban die ia la ka met tang ban ioh pisa . . . U la ong ba kine ki nongialam ki dei ki daw bah daw san ba pynduh ia kiba la pynsahdien . . . namar ba ia ka pisa u paidbah la pharia bad pynlut phut ha ki sngewbha shimet.

Kitei ki jingkren bad pynshai ka KSU ki long kiba dei bad ki mat ba la kdew u Bah Paul Lyngdoh bad kiwei ki nongialam KSU ki dei ki kyntien ba la pynshai bad

lada u paidbah um shu iap bieit katba tan kine ki nongialam bad ki heh spah um da la poi haduh une u pud ba haba peit ia ka sor Shillong te ba la bun than ki kali Maruti, ki Jeep, bad kiwei kiwei te ka paw ba ka spah, lada la biang ka jingsam te um dei ban don shuh uta uba duk. Kumno yn ong ba ka Ri Khasi ka dei kaba haba ka dei ka ri ha kaba ki nong Meghalaya ki lah ban thied kali thymmai 11 ne 12 tylli man ka sngi! Ban ia pyntreikam lut ia ki mat ba la pynshai ha ka jingialang ka KSU ha Mawkyrwat te kam shongnia ban ong ba dei ban pyntreikam lut.

Ka jingkylli ka long ba na kano ka thong yn ia sdang bad nangta yn sa nangiatur ter ter. Dei ban sdang na ka thong kaba long ka daw bah bad kaba ai sboh ia ka jingjot bad kaba la wanrah ia ka bamsap bampong da kine ki nongialam. Lada u paidbah um lalot khlem akor ha ka bamsih, khamtam ha ki por elekshon ki nongialam ha ka District Council ne ha ka Assembly kum ki MDC bad MLA kin nym ioh lad ban ia bamsap palat. Kynmaw ba dei ka BAMSIH hapdeng kiba bun ki paidbah ba sa plie lynti bad suk bad kylluid ka lynti BAMSAP ki nongialam. Mano ba jied bad ba donkti bad don hok ban jied ha ka sngi elekshon sha ka District Council ne sha ka Assembly dei hi kine ki paidbah kiba ud ia ka jingshah lehbein. Haba ki matlah ki lalot bad ki shu bud matlah ha ka ioh ei ka bam ka dih bad la shu ia thait ha ka jingiashad ka iakmen ha i shi sngi ka elekshon khlem pyrkhat ba kine ki MLA ki MDC kin trei kumno baroh san (5) snem ba kin bat ia ki bor Minister, CEM ne EM te ba ka jaidbynriew ka ngat

ha ka apot ban shad ha ka shisngi bad pynbud da ka iam rem baroh san (5) snem. Namar kat kum ka ain ym don lynti kaba suk ban plie noh ia u MLA ne MDC lada shem ba um trei kam kumba u la kular bad shu bit shu biang tang ha ka kren ieit bad pynbun ki kular. Mynta lei lei lada lum tang ia ki kular shaphang ka ioh ka kot bad ka suk ka sain ba ki kular man ka janmiet lymba ka Doordarshan (Telibishon) naduh u Lat ka jylla haduh u Myntri Rangbah bad bun napdeng ki MLA bad MDC te la kdang hi pdik khlem khaw bad thiang ki jingdih khlem shini. La tip lut tangba yn ia leit shano pat namar tang dum ban mih leit kai ne pyndep kam lada ym da donkam te la tieng bad ym don jingshngain.

Ym biang shuh ka ioh ka kot bad lada iohi shiteng shiliang ruh ym ioh shuh ha ka por ba dei ban ioh. Ia ka tulop sorkar ba dei ban ioh ia kata ka paila tarik, ym dei tang ba ka slem tang ha ka tarik hynrei mynta la don ki jaid kam sorkar kiba pynap haduh ar ne lai bnai kumba long kiba bun ki nonghikai skul kiba iohsngew ba ki ud man ka por bad kumba ud kito kiba ha ka State Transport ha kine ki bnai. Ki pulit ha bun ki Ophis kim dap pisa ban siew tang ia ki bill telephone bad bai petrol ba pyndonkam ki kali pulit ka sorkar. Hynrei ym ju iohsngew ba shitom kine ki heh ki hain ha ki shuki MLA ne MDC. Ban pynskhem ia la ki shuki ia la ka kam ki dei ban pyrkhat tang kumno ban nym duna ha ka iing ki MLA ne MDC ha Assembly ne District Council ba kin nym duna na ka 31 ngut ha ka Assembly ba don 60 ngut ki MLA bad duna ia

ka 16 ngut ha ka District Council ba ki la dep jied hi ki paidbah ha kaba u paidbah u la dep jied 30 ngut ki MDC. Dang ha kane ka 9 tarik une u bnai mih i dur ba batai da ka dur ba kumno, "Hiar 2 ki EM ka KHADC ban kyndang ia ka tala Ophis Syiem Maharam." Hangne iohi shai ba uta u Khun u Hajar uba dang katto katne por mynshuwa u kyrhuh khla bad da khangtala namar ba u pyrshah ia kane ka rukom pynsangeh treikam ia ki Syiem ha Ri Khasi namar ka ain Thung Syiem ba thaw kine ki Babu Sahep MLA bad MDC ka la pynhiar ia kine ki nongsynshar Trai Ri kumba la buh ha ka Riti bad Dustur la jong. Ngi la ju iohsngew kumno u paidbah u la iakmen ba la laitluid ba la ioh Independent bad ia baroh ia ka Mei India, ka bym dei ka kmie ba da pun bad pynheh pynsan bad kaba lah ban shu ong ba ka long tang kum ka thana Meikha ne Niakha. Ha ka Geography bad ha ka Politik hapoh ka Constitution te ngi hap bad la pdiang kum ki bynta kiwei ki nong India. Hynrei ha ka snam bad ka khyndew ha ki sawdong pud ka Bri u Hynniewskum u Hynniewtrep ngi long kyrpang kumba u Blei U Nongbuh Nongthaw u la sam bynta buh bynta hi ma U. Dei halor kane ka Hok tynrai ba ki jong u Kiang Nongbah bad Tirot Singh ki la aiti ia lade haduh ba kin da khlad noh na kane ka pyrthei halor u dieng phasi ne jail ne patok kumba khlad u Tirot Sing ha ka patok ha Dhaka.

Kine ki dei ki jingshisha ba u paidbah u dei ban da buh dor ia kine ki nongmihkhmat kiba ki trei borbah kumba da ki ain thaw bynriew bad kiba teng teng ki ktah

ia ki nongrim ba la buh u Ni u Kong naduh ki por kiba mynshuwa. Ia kane u Khasi um dei ban klet bad kynmaw bha khamtam ha ki por Elekshon ban lait na ka rkhie tahoh bad shad kynthih ha ka shisngi sa iam bad kaba shu kut ha ka kyrthat baroh san (5) snem ba kmen ia ka shad bad ka ioh bam bang bam thiang ha ka shisngi, ba ioh ha ka sngi elekshon.

Ha kane ka pali mynta lei lei te ym don shuh kata ka jingkynjah ba la bun kita ki rali (Rally) ban ia iaid paidbah ban biang ki dawai ha Hospital, wat la ym don ki nongmihkhmat kiba don por ne sa salia ban leit peit ia kine ki hospital khamtam kum ia ka T. B. Hospital ia kiba pang-swai. Hangno kin don por ban ia pyrkhat pat ban pynbiang kumno ia ka jingmih bad jingpynlut ia ka pisa sorkar namar ba ki hap ban ia her sha Mizoram ban ia leit pan jingmut lem shaphang kata ka Inner-Line bad kumta ter ter. Hynrei ia ka pei ka pla pisa ha ka jingpynlut ha kine ki kam pynsngewbha ne pynbuaid paidbah te kim ju don por. Lada don kam ban kham pynbun ki MLA ha ka jingdorbar ban nym kyllon ka sorkar te ban thung sa arngut ki Minister ruh mar mar lah ban thung bad ia ka pisa te kin sa nangpyrkhat bad pyrkhat kyrkieh ban pynbiang, ban nym khih ki shuki jong ki ha Assembly. Ka long kaba donkam ia ki sengbhalang ban buddien bad pynshai ba haduh katno ha bun ki kam ba kine kiba bat bor ki pynlut bad haduh katno bad kita ki jingpynlut ki dei ban tei ia ka ioh ka kot jong uba bun uba lang bad na ka bynta ka jingbha jong ka Ri.

Nangne shakhmat kumba ka Hima Mylliem ruh mynta ka Lum dorbar bad ka dorbar paidbah kan ia shong ha kane ka 12 tarik ha Mawkhar ban ia kren shaphang ka jingpynneh bad pynkhlain ia la ki riti bad dustur. Namar ia kane ngan shu ai nongmuna tang ia iwei i jingjia ba nga la ioh ban ia buddien ba ki rangbah ka Nongjri ha ki por ba thung ia u Sordar ka Elaka namar kawei ka kyndon kaba pyni ia ka jingthrang kine ki MDC te iohi shai na kawei ka dkhot ka Sanad ba pynskhem ia ka jinglong Sordar. Kane ka dkhot jong ka Sanad ka ong bad teh ia ki kti u Sordar ba u dei ban pyniaid ia ka Elaka Nongjri katkum ki kyndon ba thaw ka District ne ba la thaw ka District Council, hynrei lada ki kam ba ka District kam pat shym la lah ban thaw bad pynlong ain kin nang pyntrei kam katkum la ki Riti bad Dustur haduh ban da ioh da kita ki ain ba thaw ka Council. Lada ki Nongjri ki la shu pdiang matlah te tip kin dang im shuh mo kum kita ki Trai Ri bad la ki Riti bad Dustur kumba la buh ki Ni ki Kong.

Haba pynshong nia na kum kine ki jingjia ka nongrim bad ki mawnongrim ki dei ki ban long ki maw kiba bha bad skhem bad halor kata ka nongrim yn sa tei ia kiei kiei baroh ki jingdonkam ban neh ka jaidbynriew da ka jingkhlain bad da ka burom. Khlem kane, kine ki jingialang kin kut ha ki kam lum pisa bad ia ki katto katne ban pynkhreh ban plie ia ka lynti bad bha ynda la iatur ban long MLA ne MDC. Ki dei ban sdang bad pyndep shuwa kumno ba u paidbah un sngewthuh ia kiba kumno un jied bad kiba ka jinglong jong ki kiba kumno.

Wat pynlong bula ia la U Nongthaw ha ka Tipblei Tipbriew

Mawphor 1-4-1999

Ha kine ki por elekshon namar ba ki nongialeh iatur ki dei kiba ioh ba kot bad kiba la kham rangbah bad ba ha ka politik iohi ia ka biria ka thok ka thak ban ia khroh nongkyrshan lymba ki jingthoh bad ki jingialap madan ialap paidbah bad jingiaroh ialade bad thad ia ka jingduna kiwei te, iohi ia ka jingkiew bad khamtam ha ka jinghiar ka longbriew ha ka tipblei tipbriew. Ha kajuh ka por ngi iohi ia ka jingroi ki seng bad ki balang niam bapher bapher nalor kiba la juh treikam ha ka Ri ba ki la roi bun tylli. Hapdeng ka jingtrei ki niam bapher bapher bad ba la bun tylli la dei ban kyrmen ba ka akor longbriew kan bha ne kham hok bad ka shongsuk shongsain kan shongnongrim ha ki dong ki shnong ha kito kiba ngeit ha kano kano ka niam, namar baroh ki niam ki hikai ia ka ban nym lalot ia ka MYNTA ba ioh duh ia ka LAWEI ka ban nymkut shuh. Lada pynshongnia ha kine ki dur bad haba iohi ia ki rukom pyrkhat ba ki kem ding na kawei ka por sha kawei ka por, te la dei ban kham pynshongnia ia ka. Tipblei bad tipbriew ha ka jingim u khun bynriew bad khamtam ha ki kam pyrthei ha ka synshar khadar ne politik kaba ktah ia uba bun uba lang ha ka jaitbynriew. Kumba shu kylli lyngkot ka long ban kylli ba ka NIAM ka dei kaei?

Ngan shu sot lyngkot na ine iwei i jingthoh na u Mawphor (25 Lber ha ka sla kaba ar bad ka kyrteng ka jingthoh ba kylli, "Shano ka Jaitbynriew kan poi" ine i jingthoh iba la ktik ia nga ban pynshongnia i long kumne harum:

"Kaba nyngkong, ka RSS, lyngba kine ki ingkhong shalyngmat ka phah wad bad wer ia ki khynnah samla shynrang bad khamtam eh ia ki kynthei ban ai jingpule, ki kynja training bad hikai ruh ia ki rukom pyrkhat pyrdain jong ngi ki Khasi ban pyniahap bad ka rukom pyrkhat ki Hindu ha India....... Kaba kham isaitmet ka long ba ha Umniuh Tmar ki ai jinghikai kum ki Jingkilan-met (Martial Arts) mynmiet bad mynstep, ha kaba sdang bad pynkut ruh da kine ki kyntien, "JAI SHRI RAM."

Kum kine ki khubor ha kum kine ki por ba dang khluit ka politik te kam long kaba bha. Hangne iohi kumno ka jingia khleh ka Niam bad ka kam pyrthei ka lah ban ialam bakla. Na kawei ka liang ka jingkylli ka long lada kita ki nong Umniuh-Tmar ki dei kiba la kylla Hindu te ki dei hok bad don hok hi ban pyndonkam ia ki kyntien NIAM ba ki pynkut bad pynsdang ia la ka kam da kaba ki pyrta JAI SHRI RAM. Ki don ka hok ban leh kumta kumba kito kiba don ne la don ha kiwei pat ki Niam ki don la ki kyntien niam ban pyrta ne duwai blei. U Muslim u pyrta naduh mynsiem 'ALLAH O AKBAR, 'ki Kristan ki ong ha 'U KPA U KHUN BAD U MYNSIEM BAKHUID' bad pynkut da ka ktien 'Amen.' Ki don ka hok ban pyndonkam ia kum kita ki kyntien-blei katkum la ka niam ba ki la pdiang.

Hynrei ka long kaba bakla kein lada kito kiba dang bat la ka Niam Khasi ban pyndonkam da kita ki kyntien niam Hindu ba ka long noh kumba ki la pdiang ba ka NIAM KHASI ka dei hi kajuh kum ka niam Hindu bad ka pynbyrsieh ia la ka niam. Ka Niam Khasi te la ka Niam Khasi. Baroh ki long na ka maia jong U juh hi U Nongthaw (U Blei). Ki jaitbynriew kiba don bad bat skhem la ka NIAM TYNRAI ne bat hok haba ki pdiang thymmai ia kano kano kawei pat kim bit kim biang hok lada ki shu kut ha ka tynneng tang na ka bynta ka rong bad ka burom ha pyrthei khlem salia ia ka lawei. Ki Jews ne ki khun Israel kiba la wan phetwir sha India bad la sah bun spah snem ki long kiba bat skhem ia la ka NIAM bad ka RUKOM haduh ba kin da leit phai biang sha Israel. Peit kum ki Parsi kiba bat skhem la ka NIAM bad ka RUKOM. KA NIAM ka niam tynrai naduh ba ki wan phetwir na Persia ynda la thom da ka thma da ki Arab kiba ialeh ruh ban pynkylla ia kito ki briew ha ki ri ba jop ma ki ban pynkylla sha ka Niam Musulman. Ki Parsi ki la don da ki hajar snem ha India hynrei kim shym pynbyrsieh ia la ka Niam ka Rukom Parsi la ka jong ne ban pynsngewbha ia ki Syiem Musulman ne Syiem Hindu. Ka Persia ka dei ka Ri kaba la rim bah bad ba la pynkylla kyrteng noh sha ka kyrteng IRAN. Ba ka Jaitbynriew kan neh bad ban sah ka jingiatylli bad ka Tipblei ryngkat ka Tipbriew, wat pynbyrsieh ia la ka Niam (la phi don ha kano kano ka niam), da kaba ha teng teng da kaba thep ia la ka jong ka NIAM ha ka byrni jot jong kiwei, wat ia ka byniksiar ruh

ynnai ho. Kine ki rukom khein sting ia la ka Niam ka wanrah ia ka jingiapait ha kajuh ka jaitbynriew ynda kata ka jaitbynriew ka la pdiang ruh ia kiwei ki jait niam. Shim ia kano kano ka Niam kum ka Rympei ka jingngeit ha kaba phin shet phin tiew ba phin bam da ki jingbam ban tei ia la ka met bad ka mynsiem kaba khuid bad koit bad khiah, ban tei ia ka tipbriew tipblei bad nangta ban mih ban leit trei leit ktah da ka burom bad kiwei pat ki kur ki kha ha ka khaii pateng, ne kam synshar ne kam bylla ban leit trei ha iing kiwei pat da ka mynsiem kaba khuid. Kan long da ka jingtipbriew tipblei haduh ki kam synshar khadar bad kumta kein ban neh ka jingiatylli kum ka jaitbynriew ban lait na ka jingthom kiwei pat na kiwei pat ki Ri (foreigner) kita ki MYNDER, ne kiwei pat ki District ne ki jylla shabar ka United Khasi and Jaintia Hills District (Bri Hynniewtrep) kita ki (outsider). Ngin da thew kein ban lah ban pyniapher ia la u Kur u Kha bad kita kiwei pat ki Khar ki Kling la ki dei kita ki para nong India, ne nong Meghalaya ne kita ki PARARIEWLUM ba na shabar ki Ri Khasi.

Ka NIAM hi ka dei ka bynta jong ka jingim u BRIEW ha ka jingiadei bad la u NONGTHAW, UBA DEI U BLEI. Ha ka jingpynshongnia u Khasi ka wan ha kane ka nongrim pyrkhat. U Khasi u pyndonkam ia kine ki kyntien, "KA NIAM IING.' Kaba phylla na kane ka liang ka long ba u Khasi um ju don kano kano ka jingai jingknia ha U BLEI. Ki jingai knia ha ki jinglehniam ki iasoh bad ki Lei Ing ki Lei Sem, ki Lei Spah 'Lei Synshar Khadar bad kumta

ter ter. Kane ka bynta ka long ba dang dei ban ia pynshai da kito kiba kham shai khmat. Ha u Blei ka kut ha ka duwai ka phirat. Ka jingiadei jong u briew bad U BLEI ka long kaba shimet hapdeng u briew bad la U NONGTHAW UBA U BLEI bad kiba tip ia kaei ba ki la dep ka dei tang ma u hi marwei bad u briew marwei kum u NONGSHAHTHAW. Ia ki niam baroh la pynshong nongrim ba la sam bynta hi U Blei kumba u Khasi u ong kat kum ka JUTANG ba la don naduh nyngkong ka sngi lyngba ki Khanatang bad la iathuh pateng la pateng. Kumba kiwei pat ruh ki kren bad ba la lah ban buh ia kine kiei kiei kumba la ai da kaba la thoh. Ki Hindu ki don kita ki Kyntien Blei ba la buh ha ki kot niam jong ki kum ka Vedas, Bhagavat Gita bad kiwei kiwei . Kumjuh shaphang u Moses uba ki Kristan ki ngeit u la iakynduh bad iakren bad la U Blei ha lum Sinai bad u ioh ia kita ki Shiphew Hukum ba la buh ha ka Kotbah Bible ba ki pdiang kum ka ktien U Blei. Ka jingngeit ka pher na kawei ka niam ha kawei ka niam, ia kata ngim dei ban lulia namar ka dei ka hok kita ki para-bangeit ban sumar ban rakhe la ka jong ka jong ka Hok.

Kaba dei ban pyrkhat shaphang ka Niam bad ka jaka jong ka ban iarap ia uta uba ngeit bad la U Nongthaw ka long ha kum kine ki jingpashat jingmut u I. A. Richards U pynshai kein ba katba ka Niam ha ka jingiarap jong ka ia u briew ha ka JINGIADEI BAD U BLEI ka kut tang ha ka jingialum lang ban ia knia ne ia duwai kum ha ki phur ne ki Synod ne kita ki Yatra bad shu pyndep ha kita ki

knia paidbah ne duwai paidbah da ki para jait parakhong ne wanrah na bar da ki Sahep ne dkhar ka kut bunsien ha ka Rong bad lada kata ka jingngeit la shu pdiang tang namar ba tieng ne ba la pyntian kiwei pat ka kut noh ka biria. Uno uno uba Tipblei uba da lade u shai ha ka jingiadei bad la U Blei bad ha ka ban kamai ia ka HOK da ka Tipblei bad Tipbriew un ieng rangbah. Hynrei ba lada kata ka jinglong tipblei ka shu kut ha ka jingiahajir smat ha ki jingialang niam ban ia duwai paidbah ne knia paidbah, ka niam kan shu long bad kut hangta bad kan nym poi blei, jot ka pyrthei hangne: U kdew ruh ba ha kane ka liang don ar tylli ki mat ha ka pyrkhat-niam, ne ba don ar tylli ki metbah ha kaba ka jingngeit u pynshongnongrim kumno ia ka u ngeit ba u briew hada u bat ia ka niam bad ia kita ki jingngeit ha kano kano ka niam ba u don (1) da kaba pynshongnia ne (2) ba la shu don ba la lah ban pynngeit ia u. Ban kham shai bad pynduna ka batai yn ai da ka phareng kumba thoh u I. A. Richards ba la shu sot lyngkot·

"Neither worship nor performance of rituals is religion any more than a mere recitation of a poem is poetic experience.... Religion is a matter of belief. There are two kind of beliefs, namely, intellectual belief and emotional belief. Intellectual beliefs are association with ideas which may not be proved conclusively but have certain reasons which call for belief or disbelief in them. The use of intellectual belief is to bring all our ideas into as perfect an ordered System as possible.....

"Religious belief is mostly an emotional belief. The variety and multiplicity of religions point to the absence of objectivity in religions. Even a racketeer like Chandraswamy or a fraud like Sai Baba can be idols because they can fulfil the emotional needs of some people..... But the fact that each person responds differently to what his religion teaches shows that religions is ultimately a personal affair..... Let religion be confined to the temples, churches or mosques, if it cannot be confined as it should be, to the individual"

Da pynshongnia kat kum ka SAP ba la ai hi U Blei lyngba ka Kolshor la jong.

Ka jingpyninia lymba ki kotkhubor ha ka Kolshor bad Niam

Ha kine ki sngi kawei kaba iohi ka long ba ka jingiatai nia bad pyni ia ki jingbakla lymba ki jingthoh ha ki kot khubor ki la mih na kawei ka por sha kawei ka por. Ka dei ka dak kaba bha namar ka seisoh kum ka jingpule ki briew, ka jingpdiang ne kyntait ia kano kano ka jingkynthoh ne ka jingpdiang ia kano kano ka jingthoh la ka long ha ka kam imlang sah lang, kam niam ne kam synshar khadar. Bun na kine ki shithi ba mih ha ki kot

khubor haba thoh uba pyrshah iohi ba ki mih na ki jingdom ne jingbitar. Ka jingdom hi kadei ka bynta kaba kordor bad donkam ha u briew uba pule. Lada u briew um dom ne um salia haba pule ia kaba u ioh ban pule haba iohi ba la thoh bieit be thoh bakla, kum uta u nongpule u long kum uba shu bam ia ki jingthoh kum u sniang. U briew u bym don ka sap "dom" u dei uba iap ha ka pyrkhat pyrdain. Hynrei kaba sniew ka dei ka jingbitar shongshit buaid kaba pynsniew ia u briew bad kaba ktah ia kiwei pat.

Ka ba dei ban phikir ka long ia ki jingthoh ba iasoh bad ka politik, khamtam ha kine ki por elekshon. Ha kine ki jingthoh bun u skop ia u kba. Dei ban da pynshongnia bha shuwa ban nguid ne pdiang. Khamtam na kito ki kot khubor ba pynmih da ki parti politik ne ki kot khubor ba long trai ne kyrshan da ki rangbah ba don ha ki kyrdan politik kum ki MP, MLA ne MDC.

Ki khubor ba mih ha ki kam imlang sah lang ruh ki bun rukom ha kine ki por ba ki samla ruh ki iatur lymba ki Seng Bha Lang ha ki kam shnong kam thaw bad kam politik. Ki samla ki dang kham khuid bad dang kham lait na ka kam bamsap bam pong, hynrei ha ki kam ruh namar ba ki long kiba dang lung bad dang sdang ha ka pyrkhat pyrdain na ka bynta la ka Ri bad ka Jaidbynriew, ka lait ka let te ka don hi hangne hangtai. Ngim pynrem ia ki, hynrei ka shong ha u nongpule ban buh dor bad pdiang ia ka jingshitrhem bad jingtrei shitom jong ki da ka jingieit. Hynrei ha ka juh ka por ka long ba ki riewpyrkhat ki iaid da ki jingthoh ban pyni ia kaba dei bad ia kaba dor lada

don ka jingkdor hangne hangtai. Tangba ka jingpyni ka long ka jingpynshai bad ym dei da ka jingwad dong.

Kawei kaba kham itieng ka long na ki jingthoh ba iasnoh bad ka jingngeit jongno jongno shaphang ka "Niam" bad ka jingngeit la jong ne kiwei pat. Ka jingma ka long ba hateng hateng iohi ba mih ki jingthoh ba kdew ia ka jingngeit bieit jong kano kano ka kynhun hapdeng da ka jingsarong ia la ka jong ka jingngeit. Ka jingkdew ka jingia pyrshang ban kdew na ka liang ka subjek theology (ka jingstad ba batai sha phang U Blei bad ka Niam). Kaba sngewdei ka lynti haba thoh ban ia pyni ia ka rynieng ki niam ka long kaba dei ban da ngam jylliew shuwa ia kita ki niam ba mut ban ia pyni ia ki rong ki rup jong ki da ka nia.Bad kane ka long kaba eh na kiba eh tam, namar ba lada ymda la ngam jylliew bha shitom ban pyni ne pynshong nongrim da ka nia. Bun sien la shu thom da ka "Jingngeit". Bad hateng hateng la lap ba don ka jingbakla. Ha ka jingiabud dien ia kane ka phang yn kham shim ban ia pyrshang na ka Niam Khasi bad ka niam Khristan. Ia ka niam Khasi te bun hi kiba tip bad suk ban ia kynduh bad ki ba tip. Ka kham eh ruh namar dang duna ki kot ba thoh ia ka Niam Khasi. Hynrei kham kloi ban ngam sha ki thwei ka niam Khristan ha ki balang protestan ne Balang Roman Katholik namar ki bun ki jingthoh bad ki kot bad bun la ia ioh pule ha ki por leit skul.

Ka jingkylli ka long ba lah kano ka Niam ne ba ka hok ka don bad kano ka Niam? Ki Niam baroh ki dei kiba bha namar baroh ki long ka maia na Uwei U Blei. Hynrei

baroh ki Niam kim long kum juh ha ki rukom ba pyndep ia la ka niam ka niam. Ki don ki por ba ki Hindu ki shu shim beit ba baroh u bym pat kylla Khristan ne kylla Musulman ki dei hi ki Hindu. Kane ka long kaba bakla namar kum u Hynniewtrep shisha ngi dei ki nong India bad ngi tip ruh ia ki Hindu ba ki dei ki para nong India Hynrei na kawei ka liang ka ialap niam da ka balang Hindu ha ka Ri jong ngi naduh hyndai hynthai te kam da don. La don ki por ba la phiah ia u Khasi uba don ha la ka tynrai na ka jingngeit ba u dei uba dangdum bad kita kiba la kylla ba ki long kiba la shai . Hynrei kane ka rukom pyrkhat ka la sdang ban duh mynta kumba kdew ne thoh ha ka Pansara (June 1989) kumne ha rum.

"Ka jingialang ki Pastor bad Delegate ka KJP Synod ha Sohryngkham: ka la don ka rai ba ki Balang Presbyterian ki dei ban pynjan sha ka dur jong ka jinglong Khasi tynrai. Dang mynta ki Presbyterian ki la sngewthuh ia kane, ia kaei kaba ka Balang Katholik ka la leh."

Lada ym ia pule ym ia wad jingtip kan sah kata ka rukom pyrkhat ba ka Balang Presbyterian ka wan ban pynduh ia ki riti bad dustur ha ka Kolshor Khasi.

Naduh ka snem 1968 ha ka dorbar niam "Vatican Council II" kaba la pynmih ha ka kot ha katei hi ka kyrteng bad ba long General Editor u Austin Flannery, O. P. (Saint Paul Publication Bombay) la batai ba ka balang Katholik kam kyntait ia kaei kaei kaba shisha bad ba hok ha kino ki niam. Ka khein kor ia ka rukom im bad akor, ki khanatang bad nongrim jingngeit jong

kiwei kiwei wat la ki ia pher ha ka rukom pyniaid namar bun sien ki ruh ki pynthaba ia kata kaba shisha kaba pynshai ia u khunbynriew........ Ka balang na kata ka daw ka kyntu ia ki khun ka balang ba kin ia syllok da ka jingtip-briew bad jingsbun ha ki jingiakren bad ia syllok bad ki briew kiba don ha kiwei pat ki jingngeit niam. Ai ba ki Khristan ha ka jingsakhi ia la ka jong ka jingngeit bad rukom jingim ba kin pdiang, pynsah bad pynshlur ia ka ngeit niam bad akor kumba don ha kito ki bymlong Khristan, bad ruh ha ki rukom im bad ka kolshor jong kiwei.

Ha ka ktien phareng kumba la thoh ha ka kot ka thoh kumne harum :

The Catholic Church rejects nothing of what is true and holy in these religions. She has a high regard for the manner of life and conduct, precepts and doctrines which, though differing in many ways from her own teachings, nevertheless, often reflect a ray of that which enlightens all men... The Church, therefore, urges her sons to enter with prudence and charity into discussion and collaboration with members of other religions. Let Christians while witnessing to their own faith and way of life acknowledge, preserve and encourage the spiritual and moral truth found among non-Christians, also their social life and Culture."

Iohi halor ka jinghikai ia la ki dkhot ka balang ka long ban rakhe skhem ia la ki jinghikai ka Balang hynrei ha ka juh ka por ban pdiang bad burom ia ka jingngeit,

jingim bad kolshor jong kito kiba don ha kiwei pat ki niam.

Kum ka jaid bynriew kaba rit kine ki jingkylla ki long kiba ai mynsiem ban teh song ia u Hynniewtrep wat lada ki pher ha ka niam ka rukom da ka jingieit ialade bad burom ia kiwei ruh ha kajuh ka por. Teng teng ha ki jingthoh haba lap ka jingbitar ki jingthoh ki pynking khlieh. Hynrei haba da pule bniah bad ngam jylliew ki jingthoh ha ka jingbitar kim lah ban ialam bakla. U Phadar Sngi Lyngdoh u long uba sakhi ia ka jingpyntrei kam thymmai naduh ka riam ka beit haduh ka kam na kane ka liang Ym dei ba u leh phylla hi marwei hynrei kat kum ki rai ka dorbar Niam Katholik ha ka Vatican II.

Ki Ain Sorkar bad ki Hok u Khasi halor ka Khyndew

Mawphor 11-11-1988

Na i kot lyngkdop ba la ai kyrteng "Ki Ain Sorkar bad ka Hok U Khasi Halor ka Khyndew" kaba shat jingmut jylliew eh dei kine ki kyntien i Bah B. B. Lyngdoh, kiba i la pynmih ha ki kot lyngkdop jong i kaba i la ai kyrteng: "Ka Khyndew, Ka Ktien, Ka Dustur Ka Riti-Kine lai kiba kongsan eh kiba tehsong ia ka jaitbynriew." Kine ki

kyntien kiba mih na une u nongmihkhmat ki pynshngain ia u Khun Khasi Khara. ym don lehse ki Riti ki Dustur ki ban long kiba tehsong ia ka hok u briew halor ka khyndew ha la ka Ri, kumba long ki Ain Khyndew ba la ioh pateng na la ki ni ki kong. Halor ka kot ba la thoh i Rev. Phadar Sngi Lyngdoh, S.D.B bad ba la ai kyrteng: "Ki Riti Khyndew ba la buh u Longshuwa Manshuwa jong ka Ri Bhoi", ki riewrangbah kum ki jong u Bah J.M. Roy, u Bah D.D. Lapang bad u Bah Dlosing Lyngdoh ha ka shithi jong ki sha u Phadar Sngi ki la iaroh ia kane ka kot kum da kine ki kyntien ba la sot na katei ka kot : "Bad ka Dorbar kan shimti bad kan kit khlieh ia kano kano ka kam ne ka jingjia kaba iadei bad kine ki Riti ba la pynmih:

"Ym tang katta, ka Dorbar kan ialeh katba lah la ka bor ban iada ia kine ki Hok ki Riti ba la hiar pateng na u Ni u Ma Kulong bastad jong ka Ri Bhoi" "Kiwei kiwei ki rangbah kiba don ha ki kyrdan kiba heh ba lah ban iada ia ki riti Dustur ban im ban sah ka jaitbynriew, kum ki jong u Bah E. Bareh (CEM District Council) bad Bah Jerlie Tariang (President United K & J Hills Congress Komiti), ki kyrshan ia kane".

Iohi na kine kiei kiei kiba la thoh haneng ba ki riewrangbah kum ki jong u Bah Jerlie Tariang u Bah B. B.Lyngdoh bad u Bah D. D. Lapang uba long u Revenue Minister ha kito kiba ieng skhem ban iada ia la ki Riti halor ka Khyndew.

Ban shu sot, ha ka kot khubor "Rupang" 20 tarik. Jylliew 1989, heading: "Kwah Iew Khap Pud U Bring".

Katei ka kot khubor ka ong, "U Bah B. B. Lyngdoh lem bad kitei ki rangbah shnong ha katei ka sngi ki pynpaw ba dei ban ai Dulir-Khyndew noh ia baroh ki trai ..." Ka jingkylli ka mih . . . Mano ban ai dulir? U bym long trai u lah ne em ban ai Dulir . . .? Kane ka jingthoh bad jingiatai nia ka mih namarba kumba la pynbna u Bah B. B. Lyngdoh kum u Chairman ka Meghalaya State Planning Board la kren shai ban thew ban woh ne jurip (Survey) lut ia ki khyndew baroh ha ka Ri bad hadien kata ban ai Dulir ia baroh kiba don jaka puta. Kane ka long kaba beit halade kumba ki leh mynta da ka ain, "Land Survey and Records Preparation Act, 1980". Hynrei ka jingma ka long ba ka Sorkar ka ban shim shuwa ia ka hok ban ai Dulir bad haba ki iadie iathied ruh yn sa donkam ban pyntip sha ka Sorkar ba kan pynbeit biang man ka teng ia kita ki Dulir ha ka kti kita kiba bat ia ka khyndew, bad kane suki suki kan plie ia ka lynti ne kan prat lynti ia ka Sorkar ban oh dor halor ki khyndew ba la ioh jingthew lypa da kita ki dulir bad ban shim khajna khyndew katkum ka Ain, "Assam Land Revenue Regulation, 1886" ba la pynlong ain bad kdup da ka sorkar Meghalaya katkum ka ain, "Meghalaya Land Regulation (Application and Amendment) Act, 1972 Ka District Council ruh ka la leh kham ha shuwa ban kdup ia katei ka Ain Khyndew ka Assam jong ka snem 1886 da ka ain ba thaw ma ka kaba la ai kyrteng ka "Regulation III-1953". Ka ban bud suki suki ynda la nang myllen kan long ba khlem da phohsniew ba ki khyndew ki shyiap jong ka Ri jong ngi kin nym

pher shuh kumba long ki khyndew ha Bihar ne ha Assam sha Ri Dkhar ka India.

Ka Revenue Department ka la sdang ban thew ban woh ia ki khyndew ha ka snem 1982, hynrei ynda la pyrshah u paidbah ki la sangeh noh. Mynta ka Revenue kam shym pynkhih shuh, hynrei kumno ia kane ka kam jong ka Revenue Department ym shym don jingpynshai na ka Revenue Department ne na u Minister ba dei bat dor ha ka Revenue Department, bad ba la leh mar khongpong da u Chairman ka Planning Board? Haba ka jia kumne ym dei ban da wad ne dei hok ba u Myntri Rangbah Purno Sangma un da pynshai hakhmat u paidbah?

Haba kane ka jingjurip ne survey ia ki khyndew ka lah ban ialam suki suki sha ka shim khajna halor ki khyndew bad wat halor u nongrep bad nongbylla ha ki nongrep, kumno ki riew rangbah kum ki jong u Bah D. D. Lapang uba long u Minister bad u nongmihkhmat ka Ri Bhoi ba ieid ia ki Riti Khyndew ka Ri Bhoi bad kum u Bah Jerlie Tariang, uba long u nongsharai ia ka Parti Kongkres ha Meghalaya, bad uba la long uwei na kiba la pdiang bad peit bniah ia ki Riti Khyndew, un lah ban pynshai bad sneng ia kito ki nongmihkhmat na ka parti Kongkres bad ia ki Minister Kongkres. Kumba shu pynkut noh wat u Myntri Rangbah dkhar kum u khlieh duh ka Assam u iohi ia ka jingiada ba paka jong ki ain khyndew Khasi bad u ong ba - "Kine ki ain ba beit ki pyni ia ka jingstad ki longshuwa jong ki. Ki briew kiba don kum

kine ki ain khyndew, ki long kiba la kyrkhu. Ka Sixth Schedule jong ka Konstitushon ka long na ka bynta ban pynneh ia ki riti bad dustur bad kiei kiei baroh kiba bha jong ki riewlum." Ia kane la thoh da ka phareng kumne: "And the booklet on the Land Tenure System confirms our conviction. These simple laws really show the wisdom of your ancestors. The people that possesses such a land tenure system is truly blessed. What the Bhois must do now is to preserve this Land Tenure system, as handed over to them by their wise ancestors. The object of Sixth Schedule of the Constitution of India is to preserve all the good things in the customary law of our Hill People."

Kumba ong u Chief Minister ka Assam, u B. P. Chaliha ha katei ka shithi jong ka snem 1965, ki paidbah ka Ri Bhoi bad ki rangbah shnong bad ki dorbar jong ki bad ki MLA bad MDC ha ka District Council kin leh kumno ne kin shu bret noh ia la ki Riti bad Dustur da kaba ai lad ia ki briew ne ki ain kiba lah ban bam kruin suki suki ia kine ki Riti bad Dustur Khyndew u Khun Khasi Khara ban neh.

"Ki sngi ki por thirthir ki her, Jingmut nylla ki nangper, Jinglong Khasi suki suki kan jah, La nongrim b'la seng ban bat ym lah".

Ine i kot lyngkdop ba nga ioh pule bad la pynshlur ba ngan thoh ia katei ka jingthoh i long iba la thoh da u Rangbah S. E. Syiemlieh ka Hima Maharam bad R. Sing Syiem, Nongstoin bad ba la ai kyrteng: "Ki Ain Sorkar

Bad Ka Hok U Khasi Halor Ka Khyndew", ha ka dor kaba tang Rs. 2.50. To da ia pule bad ia bret jingmut ha ki paid ka Ri bad khamtam phi ki Samla.

U Briew, ki Para Nongshahthaw bad U Blei

Mawphor 24-3-1999

Haba pynshongnia shaphang ka mariang bad kiei kiei kiba u Blei kum u Nongthaw, shaphang ka mariang bad kiei kiba u Blei kum u Nongthaw, u Nongbuh, u Nongsam bynta bad haba phai sha ki met bneng kum ka Sngi, u Bnai bad ki Khlur bad kumta ter ter ka pyni bad pynshngain, ka pynshngain ha ka jingngeit bad ban shaniah ha U Blei, uba long u Nongthaw bad Nongbuh ia kine baroh. Haduh une u pud ki riewpyrkhat niam (Theologian) ha baroh ki niam ki pdiang madan ia kane ka rukom pyrkhat. Hynrei ynda phai sha ki ia kynduh mawsiang namar ki kyndon pyniaid Seng Niam ne Balang Niam ki pher na kawei ka seng Niam ne Balang bad ha kawei pat ka Seng Niam ne Balang haba baroh ki pdiang ba u Blei dei tang ma u hi marwei najrong ha tbian, kaba mih ym na ka jingiadei bad u Blei hynrei na ka bynta ba don ka jingduh haba iatyngkhuh para niam

lada pher ki Balang! Iohi ia kane kum ha Ireland hapdeng ki Roman Katholik bad Protestan, ha India hapdeng ki Hindu, Muslim bad Kristan. Ha ka jinglong briew ym lait na ka kynrum kynram bad kine baroh ki Seng Niam ne Balang ki dei ba seng hi u khun bynriew bad kam dei ba la buh hi u Blei, kumta phi iohi ia ki seng niam ba pynmih u Khasi ki don ki jingiapher hangne hangtai hapdeng kito ba buh nongrim u Khynriam, u Pnar, u Bhoi, u War, namar u paid Khasi ha ka Bri u Hynniewtrep u dei u ba iar. Kumjuh ruh lada phi phai sha ki Balang bapher bapher phin shem ba ka balang Presbyterian kaba wan rah ki Missionery Ri Wales ka Bilat ki pher ha ka dur bad sur haduh ki jingtem ba pynbud ia ki jingrwai niam kata ka Balang bad kumba iohi ki pher na kito ki Balang ba wan mih na sha Amerika (USA). Ka ktah haduh ka rukom im ha la iing la sem. Shi synpeit na kawei ka liang te ka jingkylla dur ha ka jingkylla niam ka la kylla long kum ha ka por shongkha , haba ia poi bad u Sahep America la kylla ha ka riam ka beit bad ka jinglong kynnit kynnat (modern and smart) bad kim kwah ban sahdien da kaba sah ha ka dur kita ki dur hyndai. Kumjuh ngi ia tyngkhuh hapdeng kito kiba ha ki Balang ka Ri Bilat ba ka jingkylla ka ktah ruh ia ka deiti (kolshor) namar kim sngewbit ne sngewsang noh ban dang im ka dur bad ka sur ki Riewpyrthei.

Ka jaidbynriew naduh ba wan u phareng bad la kiew u dkhar ka la nanghiar ha ka jinglong briew na ka liang ka Tipbriew bad ka Tipblei. Ka daw ha ka jingpyrkhat

bad pynshong nia te ka long na ka jingtor ha ka Niam ka Rukom u Khun Khasi Khara. ka jingwan tuid ki niam bad ba nang bun ki Seng niam ryngkat bad ka lalot spah ka la kylla long ka daw bah ka jingtroin.Ngi la klet noh ia la ki nongrim ka imlang sahlang katkum la ka deiti (culture).

Kawei na ki nongrim u Khasi ha la ka deiti ka long:-

(i) Ka jingiadei u Briew bad u Blei:-

Ka jingiadei u briew bad u Blei ka long ka kam shimet shimet hapdeng uwei pa uwei u briew ne kawei pa kawei ka briew. Ka jingtip ba bat hok ia ki Hukum Blei bad ka kamai da la ka umsyep da ka Tipblei ka tip briew tip tang u Blei bad ma u ne ma ka shimet. Ha kane ka bynta ym don jingsnoh bad ka Niam jongno jongno. U Khasi um ju don kano kano ka jingai jingknia ha u Blei. Ha la u Nongthaw ka sdang bad kut ha ka pynsngew pynsngap. Ka jingknia kaba bun ka long ha ka phah law phah loit haba shah teh ha ki para nongshah thaw ba ioh lynti ki ksuid ki khrei na ka lait ka let u khun bynriew ba u ngat na ka iashut ia shun para bynriew ne ba u lalot spah la u poi sha ki leispah ne sha ki bor kum u Thlen. Ha kane ka bynta ka Niam ka rukom u khasi u bunkam, haduh ba u ong um lah bat shuh bad kiba mih kiba snoh bad bud ia u kum u nongialam u ba wan dawa ia ka sut bad ia ka trai katba phim pat lah ban siew dep. Kine ki lei lum ki lei wah ne ki ryngkew ki basa ki long kiba bun bad ki dei hi ba la buh u Nongthaw. Ki don la ki sap ki phong ban iarap ia u khun bynriew lada u leit pan tangba haba ki

iarap te ki don hok ban dawa bainong. U briew ha ka jinglalot um lait bad hangta kein u sa bunkam.

(ii) Dei ha kine ki dkhot ka Niam ka Rukom ka long ka ba shitom ban batai lyngkot shaphang kano ka bynta jong ka "Niam ka Rukom" ka hap ha ka bynta ka Niam bad kano ka hap ha ka thup ka Rukom.

Ka khein kur ka khein kha ka long ka bynta jong ka niam bad lada kum ha ka shongkha shongman lada poi haka "Sang ka ma" la ngat ha ka kyndon jong ka Niam namar ka poi haduh ka siar ka lait kylla. Ka Tip kur ka Tip kha ban nym bakla ka akor ka burom Meikha pakha ka dei ka bynta ka Rukom.

Ha kane ka jingthoh ka jingthmu ka long ban pashat jingmut ba ki paraiok kin ia pyrkhat lang ban ia shai ha la ka Niam ka Rukom bad ka jingiadei bad la U Nongthaw.

Ki Sengniam, ki Balang, ki Sengkur ha ka Khein Kur Khein Jait

Rupang 2 tarik Jymmang 1994

Ha ka pyrkhat u Khun Khasi Khara u Kren shaphang ka Niam ka Rukom, Kane ka long hi ruh ha baroh ki niam ka pyrthei ba ha ki Niam bapher bapher la pynkup ruh la ka Rukom Rukom. Ha ka Niam dei ka Hok kaba la tehsong da ka jingngeit bad ha ka Rukom la teh ruh da ka Kolshor kumba la don ki jingthoh ba la don kumba long ha kiwei kiwei ba ioh na ki kot ba la pynkylla sha ka Khasi ia ka jingthoh u John Cooper Powys uba batai ia kane ka kyntien kolshor (Culture). U ong kumne:-

(i) "Ka niam Khristan kumjuh kum ka Niam Tynrai jongno jongno ki la sakhi shai kdar ba ki dei ki pung um ba iai bsa ia ka mynsiem jongno jongno ban iohbat ia ka kolshor ba sngur nylla".

U T S Eliot pat de u batai kumne harum:-

(ii) Ka Niam jong kano kano ka jaitbynriew ka dei ka thied snam jong ka Kolshor jong ka".

Mynta haba iaphai shuwa sha ki Seng Niam ki ieng skhem ha kine ki nongrim ba ka jingwan longbriew ha ka pyrthei ka long ban kamai la ka hok, ka jingim ban khuid ban suba ha ka Khein Kur ka Khein Kha bad ha la ka jingim kaba tei ia ka tip-briew bad tip-Blei da ka jingkamai ia ka hok. Hangta kein ban biang ka Dur Longbriew bad

ka Dur longspah. Ban pynphuh pynphieng ban pynneh la ka jinglong kyrpang ki ia khih ia ksar ban pynim la ka Kolshor. Phi iohi, phi ioh pule kumno ka nguh ka dem ka iaid ryngkat ryngkat bad baroh ki bynta ka Kolshor. Ki bynta ka kolshor ka jaidbynriew ym tang ba ka tehsong hynrei ka long ruh kum ka kynroh kaba ker kaba da ia u na ka Sang ka Ma na kiei kiei kiba ioh na ka Synri kin pynkut ha ka Laitkylla haduh ban nym lah syrdep shuh ia la ka jot. Na kane ka liang lymba ka Niam ka Rukom ki pyniaid ia la ka jingim kaba ia syriem shibun eh kumba thoh uwei u nongthoh ba pawnam, u Lin Yutang ja kaba u la thoh:

"Ngi ong ia kaba ai U Blei ka Sap tynrai bad ban bud ia ka Rukom bad ban pynroi ia ka Rukom ngi ong ka Kolshor . . ."

Ki jingsneng ki jingmaham ba la ioh pateng lymba ki Khanatang bad ba ki riewtymmen ki la pynmih ruh ha ki jingthoh ki long kum kine, na kane ka liang -

"Kynmaw la don ka Jutang naduh hyndai.
U Blei, u Hynniew bad u Khyndai;
Ma nga ma phi kiba hadien habud,
Ban roh ban dule ngim dei ban nud,
Namar ka long kaba Sangiap Sangim,
Haduh ban da jot da pei naduh nongrim
Ba ka long ruh ka pap bakhraw
L'i long rynieng hakhmat U Blei"

Bad kum ine da iwei ki jingsneng rangbah na Seng Khasi:

"La iabat niam ka long makna suda
Haba ym beit ka Khein Kur Khein Kha."

Kumta kum ka jaitbynriew ha u Khasi hi um pdiang ban bit ne biang ban ktah ia ka Khein kur ka Khein Kha bad u pyrshah ia ka pynkylla ban shim noh da ka jait ka khong u shynrang ne u kpa namar hangne ka pyniap noh ia la ka tynrai katkum la ka Kolshor. Ka Meikha kan kylla meirad noh bad haba la pyniakylla ne shim jait na u Kpa uba heh spah ne heh kyrdan ba sngew sarong ne haba ka kynthei ka shim noh da ka jait u tnga ban iaid beit i sur "Mrs" ka dkhat noh ia u Knii ne ki Pyrsa ba mih na uta u kpa ba riewspah namar u Knii bad ki pyrsa kim dei shuh na ka juh ka Kur. Ka dkhat noh ruh ia u Khun ba shim da ka Kur u kpa na la ki Kur.

Haba ngi phai sha ki Balang bad hangne ngin shim nongmuna tang na ka Niam Khristan namar la iadon bun ki Kur ki Kha ha ka. Iohi ba ia ki Khun Israel kiba na ka Ri jong ki la mih ka Niam Khristan ba kim shym pdiang ia ka hynrei ki don bad bat skhem ha la ka Niam Tynrai ka niam Judaism bad ha la ka Kolshor jong ki kaba ngi la ioh pule ha ka Old Testament (Kotbah Barim). Ine i jingthoh ba la thoh da u B. L. Letan ha ka Pansara Sept-Oct. 1993 bad la shu sot lyngkot i sakhi ia kane ha kaba u thoh ia ka phang, "La pdiang ia ki Jiw Mizo ha Jerusalem. " I jingthoh i ong kumne:

"Ka don ka jingeh ia kito kiba thrang ban leit sha Israel namar ba ki la pdiang ia ka Jingshai jong ka Gospel bad ki la ngeit ha U Jisu Khrist. Ka long kaba eh ia kiba

la long Khristan ban leit kylla sha ka niam Jiw (Judaism). Ka Sorkar kam lah ban pdiang ia ki Khristan ban long trai shnong.

Ha bun ki jingthoh la don ka jingpynshongnia ba ha kito kiba la kylla ba ka long kaba bakla ban dang bat ia ka Khein jait na ka kmie. Kane ka dei ka bynta bym lah ban shu kren tang na ka liang ka Kolshor. Haba phai shaphang ka Kolshor, ka Ri Sepngi namar ba ki la bret lut ia la ki jinglong tynrai ha kine ki hajar snem naduh ba ki la pdiang ia ka Niam Khristan bad iohi ba mynta ka mih ka jingkyndit bynriew ka long ka kim don shuh la ka jong ka Kolshor bad ki la shu ia snoh ha ka Kolshor jong ki Hebrew ne ki Jiw bad pynskhem ia kiei kiei kiba la thoh ha ka Old Testament kaba kham long kyrpang tang na ka bynta jong ki Jiw na ka liang ka Kolshor, ka History bad ka Geography nalor ka jingngeit niam ha ka tynrai ka Judaism naduh ka Genesis haduh ka Revelation. Ha ki por ba ia don ha Jerusalem iohi ba kim pdiang ia kiwei pat ki jaidbynriew ne ki niam ban iajan kum shipara. U Rev. Herbert W. Armstrong, u Pastor General jong ka Balang World Wide of God ha ka kot jong u ba la ai kyrteng "The United States and Britain in Prophecy" u kynthoh kumne na kine ki liang:-

"It is undeniable; Its history from Genesis to Revelation is primarily the history of one nation or people - the Israelites. Other nations are mentioned only in so far as they come into contact wih Israel. . ."

Kumba long ki Niam ki Kolshor jong ki jaid bynriew

bapher bapher ruh ki long kiba bha na ka bynta kata ka jaidbynriew ha kaba la tei ia kata ka jaidbynriew. Hynrei baroh ki Kolshor kim ialong kumjuh. Na kane ka liang ka jingthoh jong I Bah R. S. Nongkynrih ha ka shithi jong i ha U Mawphor ba 26 tarik u Iaiong ka la pynshai bha ia kane ka jingshisha. I bynta jong ka shithi ba la sot lyngkot bad iba sakhi pynshai shuh shuh i long kumne harum:

"Nga pynkut noh da kaba kren skhem ba ha nga, la nga long Khristan, ngam sngew ba ka Riti ka Dustur jong nga ka duh noh. Ka niam ka dei tang ka jingiadei bad ka jingngeit jong nga shimet bad u Nongthaw. Kam ktah eiei ia ka riti dustur jong nga. Ngam pat kylla Israel lane Roman lane Italian haba nga la kylla katholik mynta la kumba 20 snem."

Mynta haba phai sha ki Seng Kur, lada ka Khein Kur Kha kaba la pynieng halor ka nongrim ka shimjait shim khong na ka Kmie ka duhnoh bad la shim jait noh na u Shynrang ka Seng Kur jong kano kano ka Kur ba ngat kum ha kane ka apot kam don nongrim shuh ban dang sah ne im. Bun ki Seng Kur kim pat kren shaphang kane hynrei katto katne kiba la pynpaw la ki jingsngew ki pyrshah ia kane ka rukom pyrkhat, namar ki shim kaba bakla bad sang.

Ha shuwa ka thoh ka tar ka jaidbynriew ka la kiew ha bun ki liang kum ha ka rukom synshar paidbah (Democracy), ha kaba u nongsynshar u long u Kpa u Kmie hynrei ym dei kum ki jamindar ne nongsynshar ba bat hok lut halor ka khyndew, ka trei ka ktah ne ha ka khaii

pateng, uba ha ki por ba bun ki para marjan ki dang tip tang ka rep ka riang u la poi ha ka kyrdan ba u la lah ban sain nar bad ban shalan nar sha ri thor. Hynrei hapoh kine ki shispah snem u Khasi kum ka jaidbynriew u la nangkiew ne nanghiar ha ka akor ka burom, ha ka tipbriew ka tipblei! La iohi kumba kata ka jingshai kam ia iaid ryngkat bad ka jingkiew. Kaba ngi kiew imat lada buh dor na ki riew rangbah ba ngi jied ban aiti ia la ka Ri te imat ka jingthung syiem ka long tang na ka bynta ka spah.

U Myllung Soso Tham u ong kein kum u riew tymmen uba la iohi jngai, uba ha ka jingngeit u dei u Khristan hynrei uba neh bad sarong ha la ka kolshor bad skhem kum u Khasi ha la ka kolshor bad u kren kumne:

"Ka iap ka im dang kawei;
Synshar ka suk shi snieh pyrthei."

"Kino ki kur, ki kha, ki man,
Ki tip kumno ka dur ka wan;
Ki don ka Sang ki tip ka ma,
Ioh pom pyrthat ioh dait u khla;
Namar ka iing, ka kur ka jaid,
Un khie u sum ka stieh ka wait."

Kaba leh Bynriew ka iai kylla kaba leh U Blei ka iai neh

Ka sngi u bnai ki neh kumba la thaw u Blei. U bnai u iaid pyllun ia ka pyrthei, ka pyrthei ka iaid pyllun ia ka sngi. Hynrei kiei kiei ba thaw u briew ne kren u briew ne wat ia kito kiba la buh da ki jingthoh ki kylla na kawei ka por sha kawei ka por. Ha ine i jingthoh ngan kynthoh khyndiat ia kiei kiei kumba la paw na ki jingkren ne jingthoh jong U Khasi bad u Kristan ha ki balang bapher bapher. Haba nga ong kumne ngam mut ba u khar u kling, u khar lieh ne u khar iong, u pher na kane ka rukom u Khasi ne u Kristan. Hynrei ym sngew donkam ban kdew shapahang ka jingim jong ki khar Hindu, ne kiwei kiwei namar ba u khun Khasi Khara u don tang khyndiat eh uba long Hindu ne Musulman bad kiba bun hi la ka jaitbynriew ki bun hi kiba bat ia ka niam tynrai niam Khasi bad ki la bun hi ruh kiba la don ha ki balang bapher bapher.

U Khasi u shu thang ia kito kiba la iap ha ka nongrim ba u ngeit ba u briew da la iap ka mynsiem jong u kam iap bad ka met jong u ka pyut bad lada um da thang bha haduh un da kylla dpei un un long kum u nongpynjaboh ia ka "Mei-Ramew". Hynrei u khar ia ki shyieng ba leh niam leh rukom hangta. Hynrei hapdeng ki Kristan ki tep namar ba la ngeit ba ha kawei ka sngi ynda la khot u Blei ban bishar kin sa mih pat na ki jingtep.

Ynda phai sha kane ka juk u Khasi u ba shu tep noh kham tam ha ki jaka ba duna dieng iap la don bad khamtam ha ki thain sepngi ha ki ri phareng namar ba la duna than ka khyndew la bun ba pynkhuid ia ka met da kaba shu thang haduh ban da long dpei bad doh bad shyieng. Na kane ka liang iohi kumno la iohi ba ia kiei kiei kiba u briew u la leh ne pynkyntang la pynkylla pat hadien da ka juh ka pyrkhat bynriew. Kita kiba tep kim don jingngeit shuh mo ba kata ka jingkhar shyieng bad pynpoi khatduh khatwai ia ki shyieng sha u maw bah jong ka kur ka íasoh bad ka jingngeit ba ynda u briew u la khlad na kane ka pyrthei un poi sha "Dwar u Blei" bad hangta un shongneh bad la ki kur kiba la khlad ha shwa jong u. Kumjuh hangne ka jingkylli ka mih ba kito kiba don ha ka balang ruh kiba la shu thang ynda ki la khlad na kane ka pyrthei kin poi ha kano ka dur da ki la leit sha bneng.

Kum u khynnah naduh dangrit haduh ngan da la kham heh nga la pyndep ia ki jingpule ha ki skul Kristan, Protestan bad Katholik bad nga da sngapbha ia ki kot niam Kristan ba la pynpule ha skul kumba nga juh pyrshang ban sngap bha ha ki por ba duwai ki nongshat nongkhein ha ki kam iap ne kam im. Ha kine ki hynriew phew hynniew phew snem nga la iohi bun ki jingkylla ha ki jingthoh, kiba napdeng kiba bun ngan thoh tang katto katne ki nongmuna.

Nga la san la rangbah ha ki jingngeit na ka jingioh pule bad jingkren kito kiba don ha ka balang kiba kren shai ba u Jisu u dei u khun u Blei. Hynrei ha kane ka juk

patde la don ki jingthoh ba u Jisu u dei hi u briew kumba la thoh ha u Dongmusa, volume XIII, No-15 kaba dei ka bynta jong ka 17 haduh 23 tarik April, 1997.

"U Jisu Dei U Jew : Pope"

VATICAN CITY: U Khlieh duh ka Balang Katholik, U Pope John Paul II, dang shen u la pynrem tyngeh ia kito kiba pyrshah Jiw da kaba pynkynmaw ia baroh ki Kristan ha kylleng ka Pyrthei ba u Jisu U dei u ba hiar pateng shisha na ki Jew.

Ha ki jingkren ki jong u, u la ong ba lada ki Kristan ki mad shisha ia ka jingshisha kaba ong ba u Jisu u dei u khun Isreal, kin ym pdiang da lei-lei ruh ban ibein ia ki Jew ne kaba kham sniew, ban leh bein ia ki "Ka la don ruh teng-teng ka jingbymsngewthuh ia ka Testament kaba Thymmai bad ka Testament kaba Rim", la ong u Pope.

U Pope u la ong ruh ba da ki spah snem mynta, ka la don ka jingpyniapher kaba jur ia kaba ka Niam ne ka Balang mynta hi ka pyrshang ban pynbeit.

Ha ki jingkren ki jong u shaphang ka jingiadei hapdeng ki Kristan bad ki Jew, bad hapdeng kitei artylli ki Testament ha ka Bible, U Pope u la ong, "Ngi lah ban batai ia ka jinglong jong U Jisu, katkum ka jingiadei jong u bad ka Jaitbynriew Israel, bad kumjuh ruh bad ka Hima u David bad kito baroh kiba hiar pateng na u Abraham.

Haba phai sha ka shad ka kmen ngi-i haduh katno ka pyrkhat pyrdain u Khun Khasi Khara da ha kine ki shi spah snem ba la leit ka ia pher hapdeng kaei ka kynhun jong kawei ka jaitbynriew tang ba iapher ka jingngeit. Na

ka liang kawei na ki balang ka la don ka jingthmu ban rat dyngkhong ia ka niam ka rukom u Khun Khasi Khara. Ha ka Pateng Kristan, Vol.6, No.7, July 1902,p.49 la mih ka jingthoh harum:

"Kawei pat lada ka biang ba'n khot ia ngi kiba 'rkhie bein' bad kiba 'lorni' namar ngi kren pyrshah ia ka jingshad Khasi, ngi'm iohi lano ngi'n lait na kane ka jingkynnoh, namar kawei na ki kam jongngi hi ka long ba'n pyrshah ym tang ia kane kawei ka niam Khasi, hynrei ia kiwei ruh kum ka jingkheinksuid, ka jingknia, ka jingshat pylleng, etc."

Hynrei ha kine ki sngi la iohi ia ka jingpyrkhat thymmai ki Balang Kristan kiba lehse kin kham lah ban wanrah ia ka jingiatylli ka jaitbynriew, khlem ktah ia ka Hok ha ka Niam Kristan hynrei ha ka juh ka por ban pynbha bad pynskhem ia u Khasi Kristan ha la ka Nongrim Khasi kumba skhem u Khasi ruh kumjuh da ka jingiatylli lymba ka nongrim lajong (unity through a common tradition). Iohi ia kane na ka jingthoh ba la mih ha ka Pansara (June 89) kaba thoh kumne:

"JINGIALANG ki Pastor Delegate KJP SYNOD ha Sohryngkham: Ka la don ka Rai ba ki Balang Presbyterian ki dei ban pynjan sha ka dur ka dar jong ka jinglong Khasi tynrai. Dang mynta ki Presbyterian ki la sngewthuh ia kane, ia kaei kaba ka Balang Katholik la lah leh".

Ha kine ki snem la iohi ia ki jingpyrkhat thymmai ki balang ki ba wan rah ia ki jingkyrmen na ka bynta ka

jingiatylli ha ka jaitbynriew ha kawei ka kot kaba la pynmih ia ki dulir jong ka Vatican Council II kaba la long ha ka snem 1968 bad ha kaba u Austin Flannery u long u general editor kaba don haduh 962 sla ka pyni haduh katno ka balang Katholik ka la pyrkhat thymmai bad kumba kynthoh u Pansara. Ngi don ka jingkyrmen na kine ki jingkylla ha kine ki snem na ka bynta ka jaitbynriew na ka bynta ka jingkylla ka ban wanrah ia ka jingiatylli ha u paid Khasi baiar ha ka jingiadei ha shnong ha thaw bad ki kam pyrthei bad ba ki niam kin peit ia la ki para ba ngeit iaid hok katkum la ka riti bad dustur.

Ngan pynkut ia ine i jingthoh i ba la mih ha u Khasi Mynta, No. 70 Nailar 1902, p.7 ba la shu sot lyngkot

'Ngi la pule ia ka jingiathuh khana "U Nongialam Kristan" shaphang ba ki samla khasi ki la bun kiba shong skul mynta sha dkhar, ngi kum ki para khasi ngi la sngewphuhmat ba ngi don ki para khasi kibạ nang iaid sha phrang ban kiew ha ki jingstad ne jingroi kiba bun rukom. Haba ki para Khasi ki roi ha ka spah, ha ki jong s'iem long bakhraw, ki roi ha ka rep ki roi ha ki kam sorkar, kiba roi ha ka khaii pateng, kiba roi ha kaba thaw ki skul, ki iing shonkot, kiba long Editor, kiba long hok longbha ngi sngew ia phuh mat lem ngim ju da kylli ne buh jingmut eh ia kaba u long Calvinistic methodist, ne u Church of England, U Roman Katholik, ne u Bramo ne Uniterian, U Musulman, U Hindu ne u Khasi. Haba u para Khasi pat u leh jah burom, ne u shah leh bein, ne kreṇ bein ruh ngim ju da wan eh kata ka jingmut ba u

dei na ka niam aiu, hynrei ka jinglehrain bad lip niuhmat bad sngewpangnud ka hap lem ha u para khasi baroh.

Ka jingiakhleh palat ha ka Kolshor ka la pynjot

Mawphor 29-3-2000

Ha ki por ba mynshuwa ba ngi dang long kiba laitluid ha la ka Hima ha kaba ka Riti bad Dustur ha ka synshar ka khadar ka dang paka la ka jong bad ia ki syiem kum ki nongsynshar trai ri dang jied beit da u paidbah ka Ri bad ka jingpynskhem bad pynkhamti ka long katkum ka mon u paidbah lymba ki Dorbar Hima. Ym pat don kata ka jingshah teh lakam kum ki mraw hapoh ki sanat ba dei ban da ai bad pynskhem da ki bor ba long nongwei na la ka Riti bad Dustur. Ngi la shah thom ha ka sorkar phareng (British Government) palat ia ka shispah snem. haduh ka 1947 bad hadien kata ngi la shah kdup kyllum hapoh ka sorkar India kaba la teh palat ia ngi ba ngin hap hapoh ka Riti Synshar Khadar katkum ka Constitution ka India, kaba ha ki kyndon jong ka kynthup ruh ia ka Sixth Schedule kaba buh ia ki kyndon ain ban seng ia ki District Council bad kumno ban jied bad kumno ba kin treikam ki MDC kiba pyniaid ia ka District Council lyngba ka Executive

Committee EC kum ka Sorkar rit bad ki EM bad u CEM kum ki Minister hapoh kita ki Jylla ba rit ha ka jingpeit ka Sorkar jylla bad u lat ka Jylla. Kine baroh ar kim lah ban wanrah pura pat ia ka riti bad dustur ha ka synshar khadar ne ki hok ba pura halor ka khyndew bad kat kum ka rukom synshar ba donkti u paidbah lyngba ki dorbar hima ryngkat u Syiem bad kiba khraw batri.

Ngin ym pat iatainia ba haduh katno kane ka jingpyrta ki Politic lyngba ki MLA, MDC ne ki MP bad hi ruh ba hana "Ngi la ioh la ka jylla la jong bad kumta ngim dei shuh ban syier ne tieng ia u Kharlum (uno uno u riewlum) ne ia u Khar Rithor (uno u dkhar ha India ne Bengal, Assam, Kerala, Punjab ne kano kano na ki jylla Rithor ka India). Ngi la pyndonkam bakla ia kane ka kyntien "la jong" ha ka jylla ba dang iakhleh bad kiwei bad hada u ba ha khlieh duh uba bat lakam ia ka bor sorkar dei u Khar lum na kiwei pat ki ri shabar ka Ri Khasi u Hynniewtrep. Ban ong ba kane ka jylla ka dei kaba long kyrpang la ka jong ka long ba la shu kren pynthame ia uba bun uba lang. Ha ka jaka ban iapyrkhat noh kumno ban ioh noh la ka jylla Hynniewtrep ka ban kdup tang ia ka bri u Hynniewtrep, kine ki nongmihkhmat ki sdang ban kren khylluh pat de sa da ka sur ba ngi jot ngi pei ba dei na ka kyrteng dkhar ia ka jylla bad ka kyntien Meghalaya ka mut ka "Ri ki Lyoh" To ki ong yn ia ai noh da ka kyrteng "Hynniewrep Achik" kaba mut ka jylla u Hynniewtrep bad u Garo. Imat ngi tieng eit palat ban pyrkhat ban dawa la ka jong ka Jylla kumba la ioh u Naga, u Mizo, u

Manipur, bad Tripura, kiba mynshuwa ki long kum ki District ha ka kyrteng Naga Hills District, Lushai Hills District, Manipur State bad Tripura State. Ma ngi u Khasi bad ki synteng bad ki Garo pat de ruh ki don la ki District bad la ki pud ki sam ki jait bynriew ba kyrpang ha ka kyrteng, ka United Khasi Jaintia Hills District bad ia ka jong u Garo ha ka kyrteng Garo Hills District. Kiwei ki la lah ban rah ia ka kyrdan ka District jong ki sha ka kyrdan Jylla ne State, balei ma ngi pat de ngi duh bad haduh mynta ruh ka sah kane ka rukom pyrkhat tieng kohtympan ba ym long ban dawa la ka State Hynniewtrep hana ki ong (Na kata ka jylla ka APHLC) ba ioh ym don ba sngap ha Delhi

U Phareng ha ka spah snem ba u bat ia ka bor u la kyrthom ia ka synshar khadar bad u la kyrthom ruh ia ka Kolshor bad ba u Khasi hi dalade kum ka jaidbynriew u khyllew ia ki jingdem jingnguh da ka sarong ia ki bor sorkar nongwei bad kaba kham sniew shuh ha ka jingpynjot ka long ba ki phareng ki la lah ban pynkhyllew ia u khun Khasi Khara ba kiei kiei la ki jong ha ka Kolshor ha ka rukom ki long kiba bat tang kiba dang dum kum ki riew khlaw bad hangne hiar ka jinglong u Khasi bad kiei kiei baroh la ha ka niam ne ka rukom. Bad kumba long mynta ngi la long kyllum jhulum palat haduh ba ym don jingshngain shuh bad la jur sa tang u thok u thak bad u nonglute. Ka jingtieng nongshohnoh ruh imat ka la nangduna duna namar lehse ki ksuid bad u thlen hi ruh kim da ler kam shuh namar u briew ha kane ka juk u la

shai la stad u la kham lah dalade ban lum spah na ka jinglalot lyngba ka stad bamsap da ka jingshlur lajong haba ym thrang shuh ia ka duwar u Blei ne ka bneng ne tieng shuh ia ka dujok ba un ngat ha ka ding ha ka jingkhluit bad ka jingsah ka met baroh shirta khlem kut ba un shah thang un sajia lynter junom la junom! Ha kane ka juk la iohi hapdeng ka jingroi bad jingphuh ki riewniam ha ki seng niam bad balang ba kumba ryngkat bad ka jingbun tylli bad jingroi kine ki seng niam bad ki Balang bapher bapher ba ka Tipbriew bad ka Tipblei pat ka nanghiar shi nanghiar haduh ba la iap noh ka jingshngain ha ka mynsiem ne ka met.

Mynta lei lei ba ngi la shah kyrthom ha u sahep dohlieh na shiliang duriaw palat spah snem bad na ka bih jong u ka dang sah haduh rympei ki longiing ki longsem ngi la ngat pat de hapoh ka jingshah kdup ha kiwei ki bor ha ka ri ba la thaw u phareng kum ka India bad kaba la shu pait khyndiat kum ka India Pakistan bad Bangladesh, kumba long mynta. Bad hadien kane ka jingshah kdup ha ka ri ha kaba ka jinglaitlan bad ka jinghiar kyrdan ka long palat ba naduh pdeng ki Governor, ki Minister bad naduh u Myntri rangbah ka India ruh ki shah kynnoh bamsap bad mynta ki don hapoh ka jingtohkit ki pulit ka CBI. Ngi sdang ban hiar dor ha ka akor bad burom bad ha ka hok ka sot naduh ba ngi ngat ha ka kti u phareng bad la jan poi ha riat. Bad mynta ynda la shah kdup sa ha ka bor thymmai ynda la phet u phareng bad ngi la sdang hajan ka khliehriat jong ka jingduh jait duh khong kum ka jaitbynriew ba

kyrpang. Bad haduh mynta lada ngin shu ia im ha pyrkhat buaid spah ban bit shimet da ki kamai-bamsap ngin sa noh syndon sha riat, lada ngim ieng noh hi ban sarong bad shlur ban trei ban dawa noh la ka jong ka jylla ka jylla kaba kyrpang ha kaba u Hynniewtrep un lah ban tei ia ka la jong ka iing ban pynskhem ha la ka jong khlem hap ban da iakhleh khawlang bad ki Hajong Demasa, Mikir, Garo kane ka dei ka lynti ba ngi sdang thymmai bad phai dien noh na ka lynti khleh khawlang bad kiwei ki jaitbynriew kiba long nongwei ha ka jinglong briew bad ha ka riti bad khyndew ki shyiap.

Kane ka jinghiar ha ka longbriew kam ktah tang ia u Hynniewtrep uba don ha kano kano ka niam ne rukom hynrei ka la ktah lut ia kine ki lum thain mihngi baroh hi. Ha ka jingialang (Seminar) kaba la long ha Guwahati ha kane ka 4 tarik October ha ka Vivekananda Institute of Culture ha Guwahati Ka Themsala Ao jong ka Sorkar India kaba long ka Director jong ka North East Zone Cultural Centre ha ka jingkren jong ka ha kane ka Seminar ka la ong ba na ka liang ka Deiti ne Kolshor kane ka thain Mihngi ka dei kaba kynrum kynram palat ha India. Ka jingbym iasuk iasain hapdeng ki kynhun bapher bapher ka long na ka daw ba ka jingpeit ne khein ibein ia ka kolshor ne deiti uba bun uba lang da ka jingbym khein briew, bym shaniah bad jingibein ia kiei ki la jong. Kane ka Themsala Ao ka dei ka Naga na Nagaland kaba dei hi ka para riewlum jong kane ka thain. Kumba la mih ha ka kot khubor phareng ha u Apphira ba 5 tarik October.

KI KOT DA U JUH U NONGTHOH

1 Ki Jingthoh Halor Ka Kolshoi
Bad Politik.
2 U Blei U Briew Bad Ki Para
Nongshah Thaw

KI JINGTHOH BA LA LUM BAD PYNBEIT DA U JUH U HIPSHON ROY

1. Khasi Heritage.
2. Where Lies The Soul Of
Our Race.

IA KITEI KI KOT : LAH BAN IOH NA

Ka Dukan :

KHASI BOOK STALL
ROOM No. 38,
SYNOD SUPER MARKET, MAWKHAR.
SHILLONG 2